

Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter

Avsnitt: Sexuell exploatering

Att sälja sex mot ersättning/pengar

Carl Göran Svedin & Gisela Priebe
Avdelningen för Barn- och ungdomspsykiatri
OPUS-institutionen
Lund

Innehåll

Sammanfattning.....	269
1. Bakgrund.....	272
2. Vad är sexuell exploatering av barn – definitioner.....	274
3. Tidigare undersökningar och forskning.....	276
3.1. Internationellt	276
3.2. Sverige och Norden	277
4. Undersökningens uppläggning.....	280
4.1. Urval	280
4.2. Svarefrekvens och bortfall	281
4.3. Kommentarer.....	282
5. Metod.....	284
5.1. Tillvägagångssätt	284
5.2. Enkät.....	285
6. Resultat	286
6.1. Att sälja sex mot ersättning/pengar	286
6.1.1. Hur vanligt är det?	287
6.1.2. Var bor ungdomarna som har sålt sex?	287
6.1.3. Vilka åldrar?	288
6.1.4. Vad har man sålt? Olika typer av sexuella tjänster.....	288
6.1.5. Vilken typ av ersättning har ungdomarna fått?	290
6.1.6. Hur kom ungdomarna i kontakt med köparen?.....	290
6.1.7. Hur ofta har ungdomarna sålt sex mot ersättning/pengar?	291
6.1.8. Relationen mellan sexuella övergrepp och att sälja sex.....	291
6.1.9. Kommentar.....	292
6.2. Bakgrundsdata	295
6.2.1. Social bakgrund	295

6.2.2. Betyg.....	300
6.2.3. Livsstilsfrågor.....	300
6.2.4. Kommentar	308
6.3. Egen sexualitet – frivillig sex	313
6.3.1. Sexuell debutålder	315
6.3.2. Sexuell erfarenhet – antal partners.....	315
6.3.3. Sexuell lust.....	316
6.3.4. Kommentar	317
6.4. Sexuella övergrepp.....	319
6.4.1. Barn och ungdomar som känt sig tvingade till sexuella handlingar	319
6.4.2. Barn och ungdomar som tvingat andra till sexuella handlingar – unga	327
6.5. Konsumtion av pornografi.....	329
6.5.1. Var kommer ungdomar i kontakt med pornografi?	329
6.5.2. Hur ofta har ungdomarna kontakt med pornografiskt material?.....	330
6.5.3. Vilken typ av pornografi?.....	331
6.5.4. Påverkan av pornografi.....	332
6.5.5. Kommentar	334
6.6. Attityder	336
6.6.1. Attityder till att sälja sexuella tjänster.....	336
6.6.2. Attityder till sexuella övergrepp	338
6.6.3. Attityder till sexuella relationer mellan barn och vuxna	339
6.6.4. Kommentar	343
7. Ungdomarnas upplevelse av att svara på frågeformuläret	344
8. Avslutande diskussion	346
8.1 Vad saknas – vad behöver göras?.....	350
8.1.1. Fortsatt forskning.....	350
8.1.2. Insatser mot sexuell exploatering	351
9. Tack.....	352
10. Referenser.....	353

Sammanfattning

Denna undersökning är den första undersökningen i Sverige som försöker närma sig fenomenet och förekomsten att sälja sex mot ersättning/pengar i en normalpopulation bestående av ungdomar i år 3 på gymnasiet. 4 343 ungdomar i 18-årsåldern som kommer från fem olika kommuner (Stockholm, Malmö, Falköping, Luleå och Haparanda) har svarat på en enkät. Undersökningen genomfördes under tiden april 2003 till januari 2004. Svarefrekvensen var drygt 77 procent.

I februari 2002 tillsatte regeringen "Arbetsgruppen för kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige" (S2002:B). Arbetsgruppen var interdepartemental och löd under socialdepartementet. I april 2003 ombildades arbetsgruppen till en utredning med riksdagsledamot Margareta Israelsson, som även ledde den tidigare arbetsgruppen, som särskilt utredare. Som ett led i arbetsgruppens och sedermera utredningens kunskapsinsamling fick avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri vid Lunds universitet uppgiften att genomföra den föreliggande undersökningen. Inom ramen för samarbetet inom "Children at risk in the Baltic Sea Region", Council of Baltic Sea States, genomförs parallellt en internationell multicenterstudie, där för närvarande Norge, nordvästra Ryssland, Estland, Litauen, Polen och delvis Island deltar. I alla deltagande länder utgår man från samma enkät. Samordningen av det internationella projektet sker från Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Oslo, Norge.

Kommersiell sexuell exploatering av barn definieras som

Sexuella övergrepp som begås av vuxna där en ersättning i form av pengar eller på annat sätt utgår till barnet eller till andra personer och där barnet behandlas som ett sexobjekt och som ett kommersiellt objekt (Socialdepartementet, 2001).

Hittills finns endast ett fåtal internationella och nordiska studier bland ungdomar som har sålt sexuella tjänster mot ersättning/pengar.

I den föreliggande undersökningen svarade 60 ungdomar eller 1,4 procent att de någon gång sålt sex mot ersättning/pengar. Av dessa var 23 flickor och 37 pojkar motsvarande 1,0 procent av flickgruppen och 1,8 procent av pojkgruppen. Första gången ung-

domarna sålde sex mot ersättning var de i medeltal 15,9 år gamla. Ungdomarna rapporterade att de hade genomfört en rad olika typer av sexuella tjänster. Att sälja samlag, analsex eller att ställa upp och bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer var signifikant vanligare bland pojkar än bland flickor. Den vanligaste ersättningen var pengar, men även mat/boende, saker, aktiviteter eller narkotika förekom. Oftast fick man kontakt med köparen via kamerater, på krogen eller via Internet. Av de ungdomar som svarade på frågan hur ofta de hade sålt sexuella tjänster, uppgav knappt 40 procent att det hade skett en gång, cirka 20 procent svarade två till fem gånger och ytterligare knappt 40 procent svarade fler än fem gånger.

Gruppen som rapporterar att de har sålt sex mot ersättning/pengar är en grupp med många särdrag och svårigheter. Jämfört med ungdomarna som inte har sålt sex har de till exempel oftare invandrarbakgrund (gäller pojkar), betydligt mer belastade med asocialitet i olika former, upplever att de i flera avseenden har sämre psykisk hälsa, upplever fler svårigheter i relationen till föräldrarna (pojkar), har oftare varit utsatta för sexuella övergrepp av vuxna och av jämnåriga, har i större utsträckning och oftare sett på pornografi och oftare prövat sexuella handlingar som man fått idéer till genom porr, har liberalare attityd till att sälja sex för egen del i framtiden eller att acceptera att andra gör det.

Framför allt kan man se två mönster hos dessa ungdomar.

Det första mönstret är att dessa ungdomar har levt och lever ett påtagligt sexualiserat liv. Det visar sig genom tidig sexualdebut, intensivare sexualliv med fler partners och större erfarenhet av olika sexuella aktiviteter inklusive i en del fall en ökad andel ungdomar som uppvisar sexuella förövarbeteenden. En del av detta kan sannolikt kopplas till erfarenheter av egna sexuella övergrepp och traumatiska upplevelser under uppväxten.

Det andra mönstret kännetecknas av ett utagerande, prövande och gränsöverskridande beteende som kommer till uttryck i en påtagligt ökad förekomst av rökning, alkoholkonsumtion och olika regelbrott som stölder, inbrott, framför allt bland pojkar, och missbruk, framför allt bland flickor.

Undersökningen visar på en grupp ungdomar som utöver att de har sålt sex mot ersättning har en mängd andra problem i sina liv. Vi tror inte att det är möjligt att rikta insatser specifikt mot denna grupp utan insatser behöver riktas mot en bredare målgrupp av ungdomar som är på glid. Dessa ungdomar som så tydligt signalerar

att de är en riskgrupp behöver fångas upp av vuxenvärlden – samhället. Barn och ungdomar som utsatts för sexuella övergrepp, vare sig de utsatts av vuxna eller mer jämnåriga, behöver adekvat stöd och professionell behandling. Få ungdomar erbjuds en sådan hjälp idag och metoder för att just bearbeta det sexuella traumat och dess konsekvenser med risken att utveckla ett sexualiserat beteende kan inte nog understrykas.

1 Bakgrund

Kunskapen omkring förekomsten av sexuell exploatering av barn och vilka faktorer som är kopplade till sexuell exploatering har visat sig vara högst bristfällig, såväl i Sverige som internationellt. Först i slutet av 1990-talet började frågan uppmärksammas internationellt, dels beroende på att FN:s konvention om barns rättigheter, som lade grunden till en ökad aktivitet för att tillvarata barns skydd och rättigheter, dels som en följd av relativt nya fenomen som sex-turism och handel med människor för sexuella syften. Till detta har kommit den nästan explosionsartade utvecklingen av Internet som möjliggjort en ökad spridning av barnpornografi.

Som ett led i denna ökande medvetenhet tog ECPAT initiativet till Världskongressen mot Kommersiell Sexuell Exploatering av Barn, den så kallade Stockholmskonferensen mot sexuell exploatering av barn, där Sverige stod som värd (Regeringskansliet, 1996). Efter konferensen förband sig de medverkande länderna att utveckla handlingsplaner mot kommersiell sexuell exploatering av barn (Socialdepartementet, 1998, Regeringskansliet, 2001). Vid denna konferens såväl som i utformningen av Sveriges handlingsplan stod det klart att det saknades kunskap om sexuellt exploaterade barn. Hösten 2001 presenterade ECPAT en rapport som belyste förekomsten av problemet i Sverige (ECPAT, 2001). Som en följd av denna rapport tog dåvarande stadsrådet Ingela Thalén initiativet till en hearing som utmynnade i att regeringen tillsatte en arbetsgrupp i februari 2002: "Arbetsgruppen för kunskap om sexuell exploatering av barn i Sverige" (S2002:B). Arbetsgruppen var interdepartemental och löd under Socialdepartementet. I april 2003 ombildades arbetsgruppen till en utredning och en särskild utredare tillsattes av regeringen (S2003:05). Den särskilda utredaren var riksdagsledamot Margareta Israelsson som även ledde den tidigare arbetsgruppen.

Arbetsgruppens uppgifter i huvuddrag var att:

- med olika metoder göra en nationell *inventering av kunskaper* om sexuell exploatering av barn
- se över behovet av *insatser för attitydpåverkan* kring kommersiell sexuell exploatering av barn
- identifiera olika aktörer i syfte att *bygga nätverk* för utbyte av kunskap och erfarenheter för samverkan

- *följa upp svenska handlingsplanen* mot kommersiell sexuell exploatering av barn
- lämna förslag till *framtida åtgärder* för den svenska handlingsplanen

Inom ramen för arbetsgruppens kunskapsinsamling fick avdelningen för barn- och ungdomspsykiatri vid Lunds universitet uppgiften att ta fram och genomföra en enkätundersökning angående ungdomars syn på och erfarenheter av sexualitet samt erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering. Undersökningens huvudsyfte har varit att öka kunskapen om sexuellt exploaterade barn i Sverige. Inom ramen för samarbetet inom ”Children at risk in the Baltic Sea Region”, Council of Baltic Sea States, genomförs parallellt en internationell multicenterstudie. Den internationella studien utgår från samma enkät som denna svenska studie och för närvarande medverkar Norge, Ryssland (nordvästra), Estland, Litauen, Polen och delvis Island. Samordningen av det internationella projektet sker från Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Oslo, Norge.

2 Vad är sexuell exploatering av barn – definitioner

Enligt Världskongressen mot Kommersiell Sexuell Exploatering av Barn omfattar kommersiell sexuell exploatering

handel med barn mellan länder – samt mellan olika regioner inom ett land – i sexuella syften (trafficking), utnyttjande i prostitution, pornografiska föreställningar, pornografiskt material eller liknande, samt alla andra former av sexuella handlingar som begås av en vuxen och för vilka ersättning utgår i pengar, eller på annat sätt, till barnet eller en tredje person.

I den senaste svenska handlingsplanen definieras kommersiell sexuell exploatering av barn som:

Sexuella övergrepp som begås av vuxna där en ersättning i form av pengar eller på annat sätt utgår till barnet eller till andra personer och där barnet behandlas som ett sexobjekt och som ett kommersiellt objekt (Socialdepartementet, 2001).

Dessa definitioner är allmänt accepterade men skapar vissa svårigheter i avgränsningen mellan sexuella övergrepp, sexuell exploatering och kommersiell sexuell exploatering.

Estes och Weiner (2001) skiljer mellan sexuell exploatering och kommersiell sexuell exploatering på så sätt att kommersiell sexuell exploatering i sin helhet eller åtminstone primärt sker av finansiella eller ekonomiska orsaker.

Andra forskare har börjat se att vissa former av sexuellt utnyttjande av barn sträcker sig längre än själva övergreppet i sig. Bakom övergreppet finns andra motiv – att kunna utnyttja övergreppet och offret för andra syften som att vinna fördelar, respekt eller kort och gott att tjäna pengar. Dessa s.k. *organiserade övergrepp* inrymmer sexringar, barnprostitution, barnpornografi och rituella övergrepp (Bibby, 1996).

Hegna och Pedersen (2002) ifrågasätter i sin rapport om begreppet "prostitution" kan användas när det gäller ungdomar som har sålt sexuella tjänster. De utgår från definitionen i den svenska prostitutionsutredningen från 1993:

Prostitution föreligger när minst två parter köper respektive säljer sexuella tjänster mot (vanligen) ekonomisk ersättning, som utgör en förutsättning för den sexuella tjänsten.

(Hegna och Pedersen 2002, refererat från SOU 1995, s. 209).

Enligt denna definition innebär prostitution att det finns en säljare, en köpare, en tjänst och en ersättning. Hegna och Pedersen menar att ordet "prostitution" ofta väcker associationer till vuxna kvinnor i utmanande kläder som ägnar sig åt gatuprostitution, där sexuella tjänster byts mot pengar. I den allmänna föreställningen är också prostitution något som man ägnar sig mer eller mindre regelbundet åt. När det gäller ungdomar är dock bilden mer mångfacetterad och det är inte alltid som den entydigt svarar mot ovanstående definition och föreställningar. Som ett exempel nämner Hegna och Pedersen så kallad "survival sex", där ungdomar på drift säljer sexuella tjänster för att kunna säkra sin överlevnad.

Survival sex refers to the selling of sex to meet subsistence needs. It includes exchange of sex for shelter, food, drugs, or money.

(Greene, Ennet & Ringwalt 1999).

Hegna och Pedersen väljer i sin rapport om norska ungdomar som säljer sexuella tjänster att inte använda ordet "prostitution" för att beteckna ungdomarnas erfarenheter. De talar istället om försäljning av sex bland ungdomar som de definierar som

seksuelle tjenester som byttes eller selges mot varer, tjenester eller penger, og hvor den som yter den seksuelle tjenesten er under 18 år.

(Hegna och Pedersen, 2002).

I denna rapport av den svenska undersökningen studeras enbart utnyttjande i form av att "*sälja sexuella tjänster mot ersättning/pengar*". Det innebär att definitionen är en tämligen vid definition av prostitution. Det innebär att det kan ha skett vid enbart ett tillfälle och att ersättningen kan ha varit tämligen obetydlig. De svarande definierar själva vad de menar med att erbjuda/sälja respektive ersättning/pengar.

3 Tidigare undersökningar och forskning

Det finns relativt få undersökningar som studerat barn och ungdomar som sålt sex mot ersättning/pengar utan de flesta undersökningar har gällt vuxna, företrädesvis kvinnor som prostituerat sig. I dessa undersökningar, ofta intervjuundersökningar av en begränsad population, har man dock ofta kunnat konstatera att debuten som till exempel gatuprostituerad skedde redan under barndomen. Till exempel fann Skidmore (2000) att den vanligaste debutåldern för gatuprostitution låg mellan 12–15 års ålder.

3.1 Internationellt

Cottler och medarbetare (1990) rapporterade, utifrån ett populationsbaserat urval i Saint Louis, att livstidsprevalens för prostitution var 4 procent bland männen och 2 procent bland kvinnorna.

En annan amerikansk studie av "survival sex", att sälja sex för sin överlevnad, svarade 28 procent av de ungdomar, som vid undersökningstillfället levde på gatan, att de hade sålt sexuella tjänster i utbyte mot bostad, mat, droger eller pengar; motsvarande siffra för ungdomar som bodde på ungdomshärbärge var 10 procent (Greene, Ennett, Ringwalt, 1999).

I en stor nordamerikansk kartläggning uppskattades att mellan 300 000 och 400 000 amerikanska barn och ungdomar utsätts för sexuell exploatering varje år (Estes, Weiner, 2001). Sjutton olika kategorier av sexuellt exploaterade barn kunde identifieras i undersökningen. Den absolut största riskgruppen identifierades såsom barn som rymt hemifrån, rymt från olika institutioner, blivit utkastade hemifrån eller på andra sätt var hemlösa. Dessa barn hamnar oftast i "survival sex". På så sätt kan de få mat, skydd, kläder och annat de behöver. En annan relativt stor grupp bodde hemma, men sålde sex mot pengar eller för dyrare kläder eller andra konsumtionsvaror. I denna grupp var köparna ofta andra relativt jämnåriga ungdomar. Familjebakgrunden för dessa ungdomar beskrevs som mycket brokig med en ökad förekomst av familjevåld, missbruk, psykisk sjukdom samt sexuell promiskuitet. I egenskap av att vara hemlös som barn och ungdom ökade risken dramatiskt för psykisk och fysisk ohälsa, missbruk, våld och kriminalitet.

Ett flertal undersökningar pekar i samma riktning nämligen att ungdomar som rymt hemifrån eller är hemlösa utgör en riskgrupp för prostitution. Ett antal undersökningar visar att 13–54 procent av ungdomar som rymt hemifrån eller är hemlösa sålt sex för att överleva (McCarthy, Hagan, 1992, Lee, O'Brian, 1995, Kipke et al., 1995, Kirby, 1995, Johnson et al, 1996, Roy et al., 2000).

Undersökningar av unga flickor som prostituerar sig visar på att riskfaktorer förknippade med prostitution är tidigare sexuella övergrepp (Bagley, Young, 1987, Earls, David, 1990, Foti, 1994,), fysisk misshandel (Foti, 1994, Bagley, Young, 1987, Nadon et al, 1998), dysfunktionella familjer (MacVicar, Dillon, 1980), familjevåld (Bagley, Young, 1987) och alkoholproblem i familjen (Black, Bucky, Wilder-Padilla, 1986, Bagley, Young, 1987).

3.2 Sverige och Norden

På senare år har forskningen kring ungdomars sexualitet varit livaktig i Sverige. I en kunskapsöversikt av Forsberg (2000) redovisas ett 70-tal vetenskapliga studier endast under 1990-talet. De flesta av dessa är enkät- eller intervjuundersökningar. Bara ett fåtal är dock större studier med ett deltagarantal över 1 000. Ett antal svenska studier har genomförts för att kartlägga förekomsten av sexuella övergrepp under uppväxten. De flesta av dessa visar på att ca 7–10 procent av svenska kvinnor och 1–3 procent av svenska män utsatts för sexuella övergrepp under uppväxten (Rönström, 1983, 1985, Edgardh, 1992, Spaak, Spaak, Allebeck, 1998, Jansson, 2001, Larsson och Svedin, 2001).

ECPAT Sverige har genomfört en studie som belyste förekomsten av kommersiell sexuell exploatering av barn i Sverige (2001), där man skickade enkäter till myndigheter och organisationer och intervjuade både de personer som själva är eller har varit utsatta och kontaktpersoner med särskild kännedom om fenomenet. Studien visade att deltagarna hade kännedom om cirka 400 barn som hade blivit utsatta för kommersiell sexuell exploatering. Samtidigt efterlyste man en mer heltäckande studie. Utöver ECPAT:s undersökning har oss veterligen ingen svensk studie haft fokus på kommersiell sexuell exploatering bland ungdomar.

Nordiska s.k. offerundersökningar har visat något högre andel kvinnor och män som varit utsatta för sexuella övergrepp under uppväxten. Förekomsten har där varierat mellan 8–20 procent

bland kvinnorna och 3–14 procent bland männen (Leth et al., 1988, Helweg-Larsen, Larsen, 2002, Sariola et al, 1991, Saetre et al., 1986, Thambs et al., 1994). Skillnader mellan olika undersökningar har oftast kunnat förklaras med olika definitioner, deltagarfrekvens och undersökningsdesign.

Ett antal undersökningar i Norden har också fokuserat på, eller som en del i en större undersökning, tagit upp frågan om kommersiell sexuell exploatering.

Folkehelsa (1993) frågade 1992, i ett representativt urval av den norska befolkningen (18–60 år), om de under sitt liv hade sålt sexuella tjänster. Svartsfrekvensen var 52,5 procent bland männen och 43,6 procent bland kvinnorna. Av de 4 760 som svarade uppgav 0,8 procent att de någon gång sålt sexuella tjänster. Bland männen svarade 1,0 procent att de sålt sexuella tjänster medan motsvarande frekvens bland kvinnorna var 0,6 procent. Åttio procent uppgav att det skett före 20 års ålder.

I en annan norsk representativ skolundersökning från Trondheim (Thoresen, 1995) uppgav 1,3 procent av ungdomarna 13–17 år att de sålt sexuella tjänster mot betalning de senaste 12 månaderna.

År 2000 genomfördes en representativ undersökning av 8 898 (71 procent svartsfrekvens) isländska ungdomar (Ásgeirsdóttir, 2001, opublicerade data). I den isländska undersökningen svarade 1 procent av flickorna och 3,5 procent av pojkarna att de hade erfarenhet av att sälja sexuella tjänster en eller flera gånger.

I Bakkens (1998) undersökning av skolungdomar i Oslo finns en fråga om de har utfört sexuella tjänster mot betalning; resultaten belyses av Hegna & Pedersen (2000, 2002, 2002). I undersökning deltog 11 425 ungdomar 14–17 år gamla (svartsfrekvens 94,3 procent) och av dessa svarade 0,6 procent av flickorna och 2,1 procent av pojkarna ja på frågan: ”Har du i under loppet av de sista 12 månaderna utfört sexuella tjänster mot betalning?”

Åldern när ungdomarna sålde sex för första gången var 14,1 år för flickorna och 13,5 år för pojkarna. Medianvärdet för hur många gånger det hade skett var 14 gånger.

Hegna och Pedersens undersökning visade inga skillnader beträffande socioekonomisk bakgrund mellan de ungdomar som sålt sex och de som inte gjort det och inte heller såg man någon skillnad mellan gruppernas skolbetyg. Pojkar i undersökningen hade en lägre social kompetens, gav uttryck för mer ensamhet och internaliserande mental ohälsa. Det fanns ett starkt samband med att vara i centrala Oslo kvällstid och att sälja sex. Ungdomarna som uppgav

att de sålt sex hade också en högre nivå av asocialitet och missbruk. De var också oftare offer för våld. Ungdomarnas sexuella debut låg tidigare och de hade fler sexuella partners än gruppen som ej sålt sex.

I en undersökning av Mossige (2001) ställdes samma fråga till 710 ungdomar 18–20 år (svarsfrekvens 78 procent). Nitton ungdomar (2,7 procent), 12 pojkar (3,9 procent) och 7 flickor (1,7 procent), svarade att de hade sålt sexuella tjänster mot betalning. Av de 710 ungdomar uppgav 31 procent av flickorna och 7 procent av pojkarna att de blivit tvingade till sexuella handlingar. Detta hade skett genom stark press, fysiskt tvång eller våldtäkt. Sju procent av pojkarna och en procent av flickorna uppgav att de tvingat andra till sexuella handlingar.

När det gäller kommersiell sexuell exploatering finns således endast ett fåtal internationella och nordiska studier. Oss veterligen finns det idag ingen svensk studie bland ungdomar som undersökt förekomsten av *att sälja sexuella tjänster mot ersättning/pengar*.

Att studera detta måste anses som mycket angeläget då vi vet att personer som under sin uppväxt blivit utsatta för sexuella övergrepp har en försämrad psykosocial anpassning och hälsa samt att sexuellt traumatiserade ungdomar och vuxna är överrepresenterade inom psykiatri (SoS 1999, Lundqvist, Svedin, Hansson, 2004). Det finns all anledning att tro att dessa svårigheter är än mer accentuerade då det gäller gruppen barn och ungdomar som sålt sex. Mer kunskap om ovannämnda faktorer skulle kunna leda till bättre prevention och behandling av såväl offer som förövare.

4 Undersökningens uppläggning

4.1 Urval

För att kunna göra en kartläggning av förekomsten av ungdomars erfarenhet av att ha sålt sex mot ersättning/pengar studerades de tidigare nordiska undersökningarnas prevalenser. Dessa visar på en prevalens på omkring en procent. Om en liknande förekomst skulle vara fallet visade power beräkningar att ca 5 000 elever skulle behövas för att uppnå en undersökningsgrupp på 40–60 elever.

Målsättningen var få ett representativt urval av elever i år 3 inom gymnasieskolan. Inom det multinationella samarbetet inom ”Children at risk in the Baltic Sea Region” beslöts att i varje land skulle elever från landets huvudstad, en större hamnstad, samt några mindre städer ingå. I Sverige kom valet att bli Stockholm, Malmö, Luleå, Haparanda och Falköping och med hjälp av befolkningsregistret konstaterades att cirka 50 procent av samtliga elever i år 3 på gymnasieskolorna i dessa kommuner behövde ingå. Antalet kommunala skolor och friskolor, deras program, antal klasser och elevantal registrerades

Vid tidpunkten för undersökningen fanns 17 så kallade nationella gymnasieprogram: barn och fritid, bygg, el, energi, estetiskt, fordon, handel och administration, hantverk, hotell och restaurang, industri, livsmedel, media, naturbruk, naturvetenskap, omvårdnad, samhällsvetenskap och teknik. Alla program fanns inte i alla städer, till exempel erbjöd Malmö inte industri och naturbruk. Utöver de nationella programmen fanns specialutformade program, där i regel naturvetenskap och samhällsvetenskap kombinerats med specialkurser för till exempel idrottsledare eller uniformsyrken. International Baccalaureate räknades till de specialutformade programmen. Alla program och klasser registrerades och cirka hälften av klasserna valdes slumpmässigt ut så att de skulle utgöra hälften av alla elever ur alla program.

Elever som går det individuella programmet kan i regel efter år 1 eller 2 slussas vidare till något av de nationella eller specialutformade programmen. Elever som i år 3 fortfarande går individuellt program har ofta en speciell problematik och tillhör ofta någon riskgrupp. Målsättningen var att alla dessa elever skulle ingå i urvalet. Det var dock svårt att identifiera dessa elever. Många går inte i egna klasser utan är integrerade i de nationella programmen och

räknar sig själva dit, även om de formellt sett tillhör det individuella programmet. Dessa har då deltagit i undersökningen utan att de uppgett att de studerade inom det individuella programmet. Ett fåtal elever har undervisning i egna grupper, till exempel elever med Aspberger-diagnos. Dessa har i möjligaste mån deltagit i undersökningen. I Malmö är det individuella programmet integrerat med särskolan och det fanns ingen helklass med enbart icke-särskolelever. Då särskolans elever utslöts ur undersökningen på grund av enkätens längd och omfattning kom dessa elever ur det individuella programmet inte heller att ingå.

I de mindre städerna finns ofta för många av programmen endast en klass per program. Här ingick hela klassen, det vill säga 100 procent av programmet, i urvalet.

4.2 Svarefrekvens och bortfall

Tabell 4.1 Urval av deltagande ungdomar

	Stockholm	Malmö	Luleå	Haparanda	Falköping	TOTALT
Antal elever Åk 3 gymnasiet	6 847	2 639	789	118	358	10 751
Urval N %	3 429 (50 %)	1 404 (53 %)	435 (55 %)	90 (76 %)	265 (74 %)	5 623 (52 %)
Deltagare	2 778	1 119	191	76	214	4 378
Närvarande	81,0 %	79,7 %	43,9 %	84,4 %	80,8 %	77,9 %
Blanka, avbrott	17	6	–	1	–	24
Stort internt bortfall	2	–	–	–	–	2
Oseriös	4	4	–	1	–	9
Slutligt antal %	2 755	1 109	191	74	214	4 343 (77,2 %)

I sammanställningen för samtliga skolor i de olika städerna var 10 751 elever registrerade i gymnasieskolans årskurs 3. Urvalet av klasser gjorde att 52,3 procent av eleverna blev aktuella för ett deltagande. Av dessa medverkade 4 381 elever vid utdelningen av enkäterna vilket gav en primär svarsfrekvens (närvarande) på 77,9 procent i hela materialet. Tjugotvå elever lämnade in blankt och under ifyllandet avbröt 2 elever tidigt och vid senare genomgång hade 2 enkäter stort internt bortfall och 9 enkäter bedömdes som

inte seriöst ifyllda. Slutligen medverkade 4 343 elever motsvarande en svarsfrekvens på 77,2 procent.

Fyra ungdomar angav ej sitt kön varför materialet består av 2 323 flickor (53,5 procent) och 2 016 pojkar (46,5 procent).

Tjugosju hade inte fyllt i sin ålder i enkäten. Genomsnittsåldern var 18,15 år (S.D., 0.74). 96 procent av eleverna var antingen 17, 18 eller 19 år gamla.

Ungdomarnas svar när det gäller gymnasieprogram stämmer inte helt överens med de uppgifter vi hade om vilka program klasserna tillhör. Det finns en överrapportering när det gäller specialutformade program och en underrapportering när det gäller teoretiskt inriktade program samt individuellt program, medan antal ungdomar i de praktiskt inriktade programmen stämmer väl överens med den formella tillhörigheten till programmet. En förklaring kan vara att ungdomarna kan identifiera sig med ett annat program än det de formellt tillhör. Beträffande programtillhörighet förelåg inga statistiskt signifikanta skillnader mellan grupperna på gruppnivå och över alla program men vid parvisa analyser visade det sig att pojkar som gick på teoretiskt program (estetiskt, naturvetenskapligt, samhällsvetenskapligt eller tekniskt program) var något färre i gruppen som sålt sex (41,7 procent) än i gruppen som inte gjort det (58,5 procent). Skillnaden var statistiskt säkerställd ($\text{Chi}^2 = 4,095$, $p = .043$). Å andra sidan var det vanligare med att pojkar som sålt sex (50,0 procent) tillhörde något av de praktiska programmen (barn- och fritid, bygg, el, energi, fordon m.fl.) än de som inte sålt sex (30,6 procent). Även denna skillnad var statistiskt säkerställd ($\text{Chi}^2 = 6,219$, $p = .013$). Mellan flickorna i de två grupperna förelåg inga statistiskt säkerställda skillnader.

4.3 Kommentar

En svarsfrekvens på 77,2 procent får anses som god i en enkätstudie med fokus på så känsliga frågor som frågor om ungdomars sexuella erfarenheter och attityder och ligger i nivå med Mossiges studie. Vi hade dock räknat med en högre svarsfrekvens då våra erfarenheter av klassvisa undersökningar i skolmiljö tidigare givit en deltagarfrekvens på drygt 90 procent (Larsson, Svedin, 2001, Svedin, Nilsson, Lindell, 2004). Å andra sidan så rapporterar till exempel Stockholms skolförvaltning att närvarofrekvensen på gymnasieskolorna i genomsnitt är 86,4 procent (Stockholms skol-

förvaltning, 2004). Det innebär att skillnaden mellan undersökningens deltagarfrekvens och antalet förväntat närvarande elever kan uppskattas till mindre än 10 procent.

5 Metod

5.1 Tillvägagångssätt

Vederbörande ansvarig till exempel skoldirektören för respektive orts gymnasieskolor, kontaktades för information om projektet. Efter tillstånd gjordes ett representativt urval av gymnasieskolor och vederbörande rektorer kontaktades för information, individuellt eller i samband med en rektorskonferens. När rektorerna gett sitt tillstånd gjordes i samråd med skolorna ett representativt urval av de klasser som skulle delta i undersökningen. Lärare och elever erhöll därefter skriftlig information. Alla informerades om att det är frivilligt att delta i undersökningen.

Datansamlingen skedde därefter genom klassvisa besök. En person ur forskargruppen delade ut enkäterna och var närvarande medan eleverna fyllde i blanketterna. De elever som ej önskade delta i undersökningen hade möjlighet att lämna rummet. Vid lektionens slut lämnade eleverna in sina blanketter i slutna, omärkta kuvert till personen från forskargruppen. Denna handläggning gjordes för att eleverna skulle känna en fullständig säkerhet beträffande anonymiteten både i relation till lärare och kamrater som till forskargruppen. Stor vikt har lagts vid att säkerställa undersökningsdeltagarnas anonymitet och integritet. Frågeformulären fylls i anonymt och det går inte att i efterhand med ledning av svaren identifiera enskilda individer eller små grupper.

Det fanns en möjlighet att frågor om uppväxten, sexuella erfarenheter och erfarenheter av sexuella övergrepp och sexuell exploatering skulle kunna väcka obehagliga minnen till liv hos en del elever. De elever som så önskade hade möjlighet att ta kontakt med en erfaren vuxen för samtal och rådgivning. Vid behov fanns också möjlighet till en längre tids kontakt eller terapi. Alla elever som deltog i undersökningen fick skriftlig information om vilka personer de kunde vända sig till. För vissa utsatta elever kunde det vara första gången som de fick veta att det finns hjälp att få.

Undersökningen är godkänd vid Forskningsetikommittén, Medicinska Fakulteten, Lunds Universitet, 2003-03-31, Dnr LU 938-02.

5.2 Enkät

Enkäten bygger i huvudsak på en tidigare norsk enkät "Ungdoms holdninger til seksualitet og til seksuelle overgrep" av Svein Mossige, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), 2001. Vissa frågor i den norska enkäten kommer i sin tur från andra frågeformulär.

Översättningen av den norska enkäten till svenska och bearbetningen har genomförts i samråd med Svein Mossige och med hänsyn tagen till de speciella frågeställningar i den aktuella undersökningen. Vid bearbetningen av enkäten har vi använt frågor ur följande frågeformulär och i förekommande fall gjort en översättning till svenska:

- SAM 73–90. Enkätundersökningen genomfördes 1990 bland drygt 2000 representativt utvalda ungdomar födda 1973 runt om i landet (Edgardh, 2001).
- SAM 2000. Denna enkät utarbetades år 2000 av Fil. mag. Margareta Forsberg, på uppdrag av och i samarbete med Folkhälsoinstitutet. SAM 2000 är en vidareutveckling av den enkät som användes vid undersökningen SAM 73–90.
- Enkät – ungdom, kön och sexualitet. Enkäten har använts i en undersökning i Göteborg och Kalmar under hösten 2000 och våren 2001 inom ramen för projektet "Ungdom, kön och sexualitet i gränslandet". Hittills finns två delrapporter om undersökningen (Hammarén, Johansson, 2001 och 2002).
- Undersökelse av sexuella övergrep mot barn (Tambs, 1994). Enkäten sändes i juni 1993 till 5 000 kvinnor i åldern 18 till 60 år, ett representativt urval ur den norska befolkningen. 1 833 kvinnor svarade.

Bearbetningen av data har skett med hjälp av SPSS 11.5 (Statistical Package for the Social Sciences) for Windows. Resultaten redovisas med frekvenser, medelvärden och standardavvikelser eller medianvärden. Såväl icke parametriska (Chi² –test, Fishers exakta test) som parametriska test (t-test, ANOVA) har använts.

6 Resultat

Den följande resultatredovisningen börjar med att beskriva gruppen som sålt sex mot ersättning/pengar (ibland kallad undersökningsgrupp). Därefter görs jämförelser i fem olika avsnitt beträffande bakgrundsfaktorer, kriminalitet, upplevd hälsa, egna sexuella erfarenheter, påtvingade sexuella aktiviteter, konsumtion av pornografi och en rad olika attitydfrågor. I dessa avseenden görs jämförelser med de ungdomar som inte sålt sex mot ersättning/pengar (ibland kallad jämförelsegrupp). Efter varje avsnitt kommenteras resultaten och dessa jämförs med resultat från tidigare studier på respektive område. Efter resultatredovisningen följer en avslutande diskussion.

6.1 Att sälja sex mot ersättning/pengar

Frågor till ungdomarna om sexuell exploatering – sälja sex mot ersättning/pengar fanns representerade på två ställen i enkäten. Det första stället var i inledningen ihop med regelbrott i skolan och i samhället. Frågan formulerades där: ”Har du gjort något av nedanstående ... sålt sexuella tjänster?” Det andra stället i enkäten kom efter frågor om sexualitet, sexuella övergrepp och sexuella förövarbeteenden. Frågan formulerades: ”Det händer att människor frivilligt deltar i sexuella handlingar mot ersättning. Har du någon gång sålt sexuella tjänster?” Denna fråga följdes av sex följdfrågor med underfrågor. Samtliga enkäter där ungdomarna svarat jakande på någon av de två huvudfrågorna eller följdfrågorna granskades noga av författarna oberoende av varandra. Därefter gjordes en konsensusbedömning av svaren för att bedöma seriositeten i varje enkät. Detta för att utesluta missförstånd från den svarandes sida eller att svaranden eventuellt velat skämta i svaren. Genom att frågan återkom på två ställen och följdes av fler frågor på ämnet bedömdes det mer sannolikt att få ungdomar att berätta om sina erfarenheter än genom att enbart inkludera en fråga i formuläret. Detta är en erfarenhet som finns från tidigare studier angående till exempel sexuella övergrepp (Martens, 1989).

6.1.1 Hur vanligt är det?

I studien ingår 4 343 ungdomar, 2 323 flickor och 2 016 pojkar. Fyra enkäter saknade uppgift om kön. Av de 4 343 i studien deltagande ungdomarna svarade 60 att de på något sätt sålt sex mot ersättning/pengar. Detta motsvarar 1,4 procent. Av de svarande var 23 flickor och 37 pojkar motsvarande 1,0 procent av flickgruppen och 1,8 procent av pojkgruppen. Skillnaden mellan könen är statistiskt säkerställd (Chi2 5,654, $p=.017$).

Av de svarande uppgav åtta att de var 18 år gamla när det hände. Dessa ungdomar har tagits med i studien då det kan vara svårt att avgöra om de svarat på att de snart ska fylla 18 år eller om de redan gjort det.

Till detta kommer att 39 ungdomar uppger att de i samband med sexuella övergrepp också erbjudits pengar eller förmåner. Vår utgångspunkt har varit ungdomarnas egen uppfattning om de sålt sex mot ersättning eller om de uppfattat att de fått något som ersättning, muta, tröst i samband med sexuella övergrepp. Därför ingår ej denna grupp om 39 ungdomar i redovisningen. Å andra sidan hade 14 av de 49 ungdomarna i gruppen som både sålt sex och varit utsatta för sexuella övergrepp, fått något i samband med övergreppen. Det var således betydligt vanligare (Fishers exakta test, $p=.000$) att man erhållit något i samband med sexuella övergrepp i den grupp som senare också sålt sex mot ersättning, än bland övriga barn och ungdomar som utsatts för övergrepp.

6.1.2 Var bor ungdomarna som har sålt sex?

Av de ungdomar som deltog i undersökningen och som bodde i en storstad (Stockholm eller Malmö) svarade 56 av 3 864 att de hade sålt sex mot ersättning; detta motsvarar 1,4 procent. Av de ungdomar i undersökningen som bodde på en mindre ort (Falköping, Haparanda eller Luleå) svarade 4 av 479 eller 0,8 procent att de hade sålt sex mot ersättning. Det var således vanligare att storstadsungdomar sålde sexuella tjänster, men skillnaden var inte statistiskt signifikant (Chi2 1,180, $p=.277$).

6.1.3 Vilka åldrar

Ungdomarna svarade i enkäten vid vilken ålder de första gången sålde sex mot ersättning/pengar. De aktuella åldrarna framgår av tabell 6.1. En mindre grupp på fem barn var 10-13 år gamla när det hände medan resten av de 46 som uppgett ålder var mellan 14 och 18 år, med en medelålder på 15,9 år. Medelåldern var för flickorna något högre (16,1 år) än för pojkarna (15:7). Medianvärdet var dock detsamma, 16 år för bägge könen.

Tabell 6.1 Ålder vid erbjudandet/försäljning av sex mot ersättning/pengar

Ålder, år	Antal	Procent, alla
10	1	1,7
11	–	
12	2	3,3
13	2	3,3
14	4	6,7
15	4	6,7
16	15	25,0
17	10	16,7
18	8	13,3
Totalt, svarat	46	76,7
Ej svarat	14	23,3
<i>Totalt</i>	<i>60</i>	<i>100,0</i>

6.1.4 Vad har man sålt? Olika typer av sexuella tjänster

Ungdomarna fick i enkäten svara på olika typer av sexuella handlingar som de utfört mot ersättning/pengar, tabell 6.2. Utöver detta fick de svara på om de kunde tänka sig att göra samma handlingar i framtiden respektive acceptera att någon annan gör det. Svaren på dessa två sista frågor redovisas under avsnittet 6.6., Attityder.

Tabell 6.2 Typ av aktivitet

Har gjort det	Flickor <i>N</i> = 20–23		Pojkar <i>N</i> = 32–33		Skillnad mellan könen	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	Chi ²	<i>p</i>
att visa ditt könsorgan för någon mot ersättning?	8	36	17	50	1,005	.316
att låta mig fotograferas eller filmas naken	6	27	13	41	1,019	.313
att onanera åt någon mot ersättning	11	48	15	47	,005	.944
att ha munsex (oralsex) mot ersättning	10	44	12	36	,288	.592
att ha samlag mot ersättning	9	39	26	79	9,095	.003
att ha analsex mot ersättning	1	4	11	34	7,073	.008
att bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning	1	5	13	41	7,939	.005

I stort sett alla sexuella handlingar, utom, oralsex hade oftare genomförts av pojkarna jämfört med flickorna. Att sälja samlag, analsex eller att ställa upp och bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer var signifikant vanligare bland pojkar än bland flickor, tabell 6.2. Sex flickor och 13 pojkar hade låtit sig fotograferas nakna och en flicka respektive 13 pojkar i sexuella situationer. Sammantaget hade sex flickor och 16 pojkar låtit sig fotograferas till pornografiska bilder, motsvarande 37 procent av samtliga som sålt sex.

6.1.5 Vilken typ av ersättning har ungdomarna fått?

Tabell 6.3 Typ av ersättning

Vilken typ av ersättning har du fått?	Flickor <i>N</i> = 23		Pojkar <i>N</i> = 37		Skillnad mellan könen	
	N	%	N	%	Chi ²	p
Pengar	14	61	21	57	,099	.753
Mat, boende	1	4	2	5		1.000*
Saker, t.ex. kläder	5	22	1	5		.027*
Aktiviteter, t.ex. resor	3	13	1	3		.153*
Annat	6	30	9	24		.878

* Fishers exakta test

De sextio ungdomarna som uppgett att de sålt sex mot ersättning/pengar beskrev också vad de fått i ersättning. En del ungdomar svarade på flera av alternativen. Det vanligaste i såväl flick- som pojkgruppen var pengar. Näst vanligast bland flickorna var saker, som t.ex. kläder, medan detta var ovanligt bland pojkarna. Denna skillnad mellan könen var signifikant (Fishers exakta test, $p=.027$).

I gruppen annat dolde sig en del olika svar. Det vanligaste kunde kategoriseras som "utbyttesex". I den kategorin hamnade sex ungdomar (fem pojkar och en flicka) som sålde sex mot att vid samma tillfälle eller ett senare tillfällen få sexuella tjänster i utbyte. En flicka sålde sex mot att få chansen att bli fotomodell "modellsex". I ett fall svarade en yngling att han sålt sex, det vill säga, låtit sig fotograferas mot pengar, i en vadslagningsituation. Två flickor rapporterade att de sålt sex mot droger/knark.

6.1.6 Hur kom ungdomarna i kontakt med köparen?

Det vanligaste var att man fick kontakt med köparen via kamrater (20 st.) på krogen (11 st.) eller via Internet (10 st.). Det enda statistiskt säkerställda skillnaden var att pojkar i större utsträckning än flickor fick kontakt med köparen på krogen (Fishers exakta test, $p=.039$).

Tabell 6.4 Kontakt med köparen

Hur kom du i kontakt med köparen?	Flickor N = 23		Pojkar N = 37		Skillnad mellan könen	
	N	%	N	%	Chi ²	p
På krogen	1	4	10	27		.039*
Genom kompisar	7	30	13	35	,141	.707
Genom vuxen/vuxna	1	4	1	3		1.000*
Genom Internet	5	22	5	14		.485*
Genom annons	–		–			
Genom eskort- verksamhet	1	4	–			
På gatan	3	13	3	8		.666*
Annat...	5	22	2	5		.095*

*Fishers exakta test

Under kategorin ”annat” svarade sju ungdomar, fem pojkar och två flickor. Tre svarade att de fått kontakt med köparen på en fest/festival, två ungdomar att det var genom en polare/pojkvän medan två ungdomar svarade att kontakten kom genom en tidning eller att man visste vem man kunde kontakta. Dessa svar fick stå kvar under kategorin ”annat” även om fem av dem likaväl skulle kunna adderas till gruppen ”kompisar” i tabell, 6.4.

6.1.7 Hur ofta har ungdomarna sålt sex mot ersättning/pengar?

Fyrtiofyra av de ungdomar som rapporterat att de sålt sex mot ersättning/pengar svarade på frågan om hur ofta det skett. Sjutton ungdomar svarade en gång, 10 svarade två till fem gånger, medan 17 svarade fler än fem gånger. Det var ingen statistiskt signifikant skillnad mellan flickor och pojkar med avseende på hur ofta man sålt sex.

6.1.8 Relationen mellan sexuella övergrepp och att sälja sex

Fyrtionio av de sextio ungdomarna uppgav att de blivit utsatt för sexuellt övergrepp under uppväxten (v.g. se avsnitt 6.4., Sexuella övergrepp). I 17 av dessa fall saknades antingen uppgift på barnets ålder vid det sexuella övergreppet (8 stycken) eller åldern vid första

tillfället att sälja sex (11 stycken). För de resterande 32 ungdomarna kunde man i 22 fall (69 procent) dra den slutsatsen att de sexuella övergreppen föregick första tidpunkten för försäljning av sex. Då åldersuppgiften baserade sig på helår kunde 7 fall inte avgöras, då tidpunkten var densamma, dvs. samma år. I tre fall låg försäljning av sex tidsmässigt före den uppgivna åldern för sexuellt övergrepp.

6.1.9 Kommentarer

I undersökningen svarade 60 ungdomar (1,4 procent), 23 flickor (1,0 procent) och 37 pojkar (1,8 procent), att de har sålt sexuella tjänster mot ersättning/pengar. Generellt sett, men framför allt när det gäller känsliga ämnen, är det svårt att säga, om de svar som lämnas i en enkätundersökning motsvarar den faktiska förekomsten av en företeelse eller om det sker en över- eller underrapportering. Hegna och Pedersen (2002) menar att känsliga frågor om sexualitet, narkotika och beteendeproblem har en acceptabel validitet eller en tendens till underrapportering och att starkt stigmatiserat beteenden som att sälja sexuella tjänster sannolikt snarare underän överrapporteras. Finns det en risk att ungdomar med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster inte vågade ange det? Mot detta talar att undersökningen är anonym och att det inte finns någon möjlighet att i efterhand peka ut enskilda ungdomar. Är det möjligt att ungdomar utan erfarenhet av att sälja sexuella tjänster har angett att de har gjort det, för att skryta eller för att de tyckte att det var roligt? Samtliga enkäter där ungdomar har angett att de har sålt sexuella tjänster har noggrant gått igenom för att så långt som det är möjligt säkerställa att endast seriösa och trovärdiga enkäter ingår i undersökningsgruppen. Frekvensen och könsfördelningen som framkom i vår undersökning stämmer i stort med de få undersökningar som tidigare genomförts. Det talar för att siffrorna är rimliga.

I Hegna och Pedersens studie av 11 425 ungdomar i åldern 14–17 år (Hegna, Pedersen, 2002) svarade 0,6 procent av flickorna och 2,1 procent av pojkarna att de ”inom loppet av de sista 12 månaderna utfört sexuella tjänster mot betalning”. Samma fråga ställdes i Mossiges undersökning av 710 ungdomar i åldern 18 till 20 år (Mossige, 2001). Nitton ungdomar (2,7 procent), 12 pojkar (3,9 procent) och 7 flickor (1,7 procent), svarade att de hade sålt sexuella tjänster mot betalning. Fyra pojkar och tre flickor svarade

även på frågan om hur gamla de var första gången de sålde sexuella tjänster mot betalning (Mossige, personlig kommunikation).

Även Folkhelsa's undersökning (1993) och Thoresen's undersökning (1995) ger frekvenser i denna storleksordning. Asgeirsdottir's studie från Island (2001) ger dock liksom Mossiges studie högre frekvenser, 1,0 procent bland flickorna och 3,5 procent bland pojkarna. Även dessa resultat är dock opublicerade.

Oavsett hur stor andel ungdomar som sålt sex mot ersättning/pengar i dessa undersökningar är det ett genomgående mönster att det är 1,5–3 gånger vanligare att pojkar uppger att de sålt sex. Denna proportion mellan könen har även stöd i annan forskning (Cottler et al., 1990) och undersökningar om svenskars sexualvanor.

I RFSU undersökningen av unga män (16–25 år) svarade 3,1 procent att det hänt att de tagit betalt för en sexuell tjänst (Rogala, Tydén, 2001).

Folkhälsoinstitutet genomförde 1996 en representativ intervjuundersökning om sexuallivet i Sverige, där 2 810 män och kvinnor i åldern 18 till 74 år deltog (Lewin et al., 1998). Svarefrekvensen i undersökningen var 59 procent. I intervjun ställdes bland annat frågan om det har hänt att man tagit emot pengar eller annan ersättning som betalning för att vara sexuellt tillsammans med någon. Tolv personer (0,4 procent av hela undersökningsgruppen eller 0,5 procent av männen och 0,3 procent av kvinnorna) uppgav att de hade sådana erfarenheter. I rapporten redovisas inte åldersfördelningen bland dem som har fått ersättning för sex. Lewin skriver: "Bland de av våra intervjupersoner som de facto hade tagit betalt, uppgav de flesta att det varit en engångsföreteelse; några personer hade gjort det två gånger." Vidare skriver man: "Endast en person svarade på ett sådant sätt att det framgick att det rörde sig om en mer vanemässig verksamhet." (Lewin, 1998, s. 235).

I vår undersökning finns frågan om det är ungdomen själv eller köparen som har tagit initiativet inte med. I folkhälsoinstitutets studie (Lewin, 1998) uppgav de informanter som har sålt sexuella tjänster, som vanligaste skäl till varför de har gjort det, att de "inte kunnat motstå den ersättning som erbjudits", vilket pekar på att initiativet kom från köparen. Möjligen påverkas svaren något av att informanterna befann sig i en intervjusituation där det kan vara svårt att tillstå att det var man själv som tog initiativet. Både flickor och pojkar som har sålt sexuella tjänster svarar i vår studie att det vanligaste sättet att komma i kontakt med köparen är genom

kompisar. Det talar för att många av dessa ungdomar befinner sig i ett sammanhang där det framstår som ett möjligt alternativ att sälja sexuella tjänster och där det finns andra, kanske med egna erfarenheter av att sälja sexuella tjänster, som kan introducera dem utan att det alltid står klart på vems initiativ det sker.

Høigård och Finstad (1986) har genomfört en intervjuundersökning med 26 prostituerade kvinnor i åldern 17 till 32 år, där man belyser kvinnornas väg in i prostitutionen. Genomsnittsåldern vid debuten var 15,5 år. Enligt undersökningen sker debuten ofta på en känd, synlig prostitutionsmarknad tillsammans med en väninna. Det rör sig om en gradvis process där social inlärning som påverkar självbilden och förhållandet till den egna sexualiteten spelar en stor roll. Tidigare erfarenheter av sexuella övergrepp, upplevelsen av att kvinnokroppen är en form av kapital som kan säljas och negativa upplevelser som leder till låg självrespekt ingår i kollektiva erfarenheter som flickorna delar med andra ungdomar i en hård belastad miljö. Under denna process rycker prostitutionen som ett möjligt alternativ allt närmare.

Av de ungdomar i Hegna och Pedersens (2002) undersökning som hade sålt sexuella tjänster svarade cirka en tredjedel att de hade gjort det 1–3 gånger under det gångna året och drygt hälften att de hade gjort det fler än tio gånger under samma tidsperiod. Ett högt antal talar enligt Hegna och Pedersen, för att ungdomen är mer involverad i etablerad prostitution eller att det finns en fast kontakt till en eller flera män som erbjuder pengar eller annan ersättning i utbyte mot sex. Gruppen som oftare hade sålt sex skilde sig från gruppen som sällan hade sålt sex såtillvida att de kände sig mer ensamma, uppgav lägre ålder både vid den sexuella debuten och första gången de sålde sex, var oftare i Oslo centrum efter midnatt och hade oftare använt heroin.

Avslutningsvis rapporterar 7 procent av eleverna i åk 8 och år 2 på gymnasieskolan att de erbjudits fördelar i skolan i utbyte mot sexuella tjänster under det senaste året i Skolverkets undersökning av 3 386 elever (Skolverket, 2002). De flesta erbjudandena kom från någon annan elev, men vart sjätte erbjudande kom från en lärare.

6.2 Bakgrundsdata

6.2.1 Social bakgrund

6.2.1.1 *Etnisk bakgrund*

Bland ungdomarna som sålt sex uppgav 32 av 59 att de var födda i Sverige men att bägge eller någon av föräldrarna hade invandrat från något annat land (andra generationsinvandrare), motsvarande 54,2 procent. Bland ungdomar som inte sålt sex var 1 398 av 4 256 ungdomar eller 32,8 procent andra generationsinvandrare. Skillnaden mellan grupperna var statistiskt säkerställd (Chi2 12,016, $p=.001$).

Av de 32 ungdomarna som sålt sex var 23 pojkar motsvarande 62,2 procent och 9 var flickor motsvarande 40,9 procent. Motsvarande siffror i gruppen som inte sålt sex var 33,8 procent för flickorna och 31,8 procent bland pojkarna. Skillnaden mellan grupperna var signifikant då det gällde pojkarna (Chi2 15,327, $p=.000$).

Tjugo ungdomar, 34,5 procent var själva inte födda i Sverige (första generationsinvandrare). Femton av pojkarna var födda utomlands (40,5 procent) liksom fem flickor (23,8 procent), medan motsvarande siffror för normalgruppen var 15,1 procent för pojkarna och 15,0 procent för flickorna. Skillnaden mellan pojkarna i de bägge grupperna var statistiskt säkerställd (Chi2 17,956, $p=.000$).

6.2.1.2 *Familjestruktur*

Det är inte ovanligt att familjestrukturen förändras en eller flera gånger under ett barns uppväxt på grund av separationer, dödsfall eller annat. Inom ramen för denna undersökning har det inte funnits möjlighet att kartlägga dessa förändringar och jämföra familjestrukturen och eventuella förändringar under de deltagande ungdomarnas uppväxt. Graden av familjestabilitet eller familjeombildningar saknas således i beskrivningen av ungdomarnas bakgrund. Här redovisas i stället familjestrukturen vid tidpunkten för undersökningens genomförande.

Ungdomarna svarade på frågan om vem de bor tillsammans med genom att kryssa för något av alternativen i tabell 6.5.

Tabell 6.5 Jag bor ihop med ...

Jag bor ihop med...	<i>Ej sålt sex</i> N=4250 %	<i>Sålt sex</i> N=59 %	p=*
Mamma och pappa	61,0	47,5	.000
Ibland hos mamma, ibland hos pappa	8,1	3,4	
Mamma ensam	14,3	20,3	
Pappa ensam	2,4	5,1	
Mamma och styvpappa	5,3	–	
Pappa och styvmamma	1,5	1,7	
Bor själv	6,2	15,3	
Annat, t.ex. familjehem, institution	1,3	6,8	
Totalt	100,0	100,0	
Chi ² eller Fishers exakta test			

Det finns flera signifikant skillnader mellan undersökningsgruppen och jämförelsegruppen med avseende på ungdomarnas boende. Färre ungdomar i undersökningsgruppen lever tillsammans med båda föräldrar ($p=.034$). Däremot bor fler i undersökningsgruppen i eget boende ($p=.005$), eller i en annan boendeform, till exempel familjehem eller institution ($p=.008$).

Fler ungdomar i undersökningsgruppen än i jämförelsegruppen uppger att någon av deras föräldrar inte är i livet. Fem fäder motsvarande 8,3 procent och fyra mödrar motsvarande 6,7 procent i undersökningsgruppen är inte i livet jämfört med 2,9 procent av fäderna och 1,1 procent av mödrarna i jämförelsegruppen.

6.2.1.3 Socioekonomisk bakgrund

Liksom familjestrukturen kan också socioekonomiska faktorer förändras under barnens uppväxt. Arbets- och anställningsförhållanden kan skifta och många föräldrar yrkesarbetar inte under kortare eller perioder av olika anledningar. Det finns heller inget enkelt samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och familjens socioekonomiska status. Förändringar i familjestrukturen leder också ofta till ekonomiska konsekvenser. Allt detta gör bilden komplex. För att få en mer heltäckande uppfattning om den socioekonomis-

ka bakgrunden i ungdomarnas familjer hade det varit nödvändigt att ställa ett antal frågor. Det finns en risk att många ungdomar inte har så mycket information om sin familjs socioekonomi att de hade kunnat svara på alla frågor med ett stort internt bortfall som följd. Vi har därför valt att begränsa oss på ett fåtal frågor, där vi förväntade oss att de flesta ungdomarna skulle kunna svara på dem. Vi fokuserar på föräldrarnas anknytning till arbetsmarknaden så som den såg ut vid tidpunkten då undersökningen genomfördes.

Tabell 6.6.a Föräldrarnas sysselsättning – Vad gör din pappa? Vad gör din mamma?

	<i>Pappas sysselsättning</i>		<i>Mammas sysselsättning</i>	
	Ej sålt sex N=4283 %	Sålt sex N=60 %	Ej sålt sex N=4283 %	Sålt sex N=60 %
Yrkesarbetar	77,6	75,0	77,8	48,3
Yrkesarbetar ej	17,6	18,3	19,9	46,7
Vet ej	3,3	5,0	0,9	3,3
Svar saknas	1,5	1,7	1,4	1,7
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

”Yrkesarbetar ej” avser studerande, arbetslös, hemmaman/hemmafru, pensionerad, pappaledig/mammaledig, långtidssjukskriven, inte i livet, annat.

Tabellen visar i vilken utsträckning ungdomarnas föräldrar yrkesarbetar. När det gäller papporna yrkesarbetar cirka tre av fyra, både i undersöknings- och i jämförelsegruppen. Däremot skiljer sig grupperna åt med avseende på mammornas yrkesarbete. I jämförelsegruppen är lika många mammor som pappor yrkesarbetande. I undersökningsgruppen är knappt hälften av mammorna yrkesarbetande och nästan lika många yrkesarbetar inte.

Vad gör då de mammor som inte yrkesarbetar? I det följande redovisas jämförelsegruppens siffror inom parentes. I undersökningsgruppen är 6,7 (3,1) procent hemmafruar, 6,7 (4,0) procent studerande, 3,3 (2,8) procent arbetslösa, 5,0 (2,3) procent pensionerade, 1,7 (0,6) procent mammalediga, 11,7 (4,5) procent långtidssjukskrivna, 6,7 (1,1) procent är inte i livet och 5,0 (1,4) procent gör annat. I samtliga grupper är siffrorna högre i undersökningsgruppen. Skillnaden är störst i gruppen långtidssjukskrivna.

Av ungdomarna i undersökningsgruppen har 43,3 procent föräldrar som båda är yrkesarbetande jämfört med 65,4 procent i jämförelsegruppen (Chi2, p=.000). Ungdomarna i undersökningsgruppen hade vidare i 36,7 procent en yrkesarbetande och en icke yrkesarbetande förälder jämfört med 21,2 procent i jämförelsegruppen (Chi2, p=.004). Varken pappa eller mamma yrkesarbetade i 13,3 procent i undersökningsgruppen och i 7,2 procent i jämförelsegruppen (Chi2, p=.070).

I de fall då ungdomarna har angett föräldrarnas yrke, har vi delat in uppgifterna enligt Standard för svensk yrkesklassificering, SSYK 96, som är framtagen för att klassificera personer efter det arbete som de utför. SSYK 96 bygger på den internationella klassifikationen ISCO-88 (International Standard Classification of Occupations 1988) samt EU-varianten ISCO-88 (COM).

Yrkesklassificeringen omfattar tio kategorier:

- 0 militärt arbete
- 1 ledningsarbete inklusive egna företagare
- 2 arbete som kräver teoretisk specialkompetens
- 3 arbete som kräver kortare högskoleutbildning
- 4 kontors- och kundservicearbete
- 5 service-, omsorgs- och försäljningsarbete
- 6 arbete inom jordbruk, trädgård, skogsbruk och fiske
- 7 hantverksarbete inom byggverksamhet och tillverkning
- 8 process- och maskinoperatörsarbete, transportarbete mm
- 9 arbete utan krav på särskild yrkesutbildning

Tabell 6.6.b Föräldrarnas sysselsättning – yrkesklassificering

Sysselsättning – yrkesklassificering	<i>Pappas sysselsättning</i>		<i>Mammas sysselsättning</i>	
	Ej sålt sex N=4283 %	Sålt sex N=60 %	Ej sålt sex N=4283 %	Sålt sex N=60 %
0	0,3	1,7	–	1,7
1	13,1	18,3	6,7	3,3
2	20,4	11,7	21,8	21,7
3	10,0	6,7	15,4	8,3
4	2,1	1,7	6,3	5,0
5	4,5	6,7	12,0	–
6	0,7	–	0,4	–
7	8,5	10,0	0,6	1,7
8	5,1	3,3	1,1	–
9	1,9	3,3	2,2	1,7
10	11,1	11,7	11,5	5,0
11	17,6	18,3	19,9	46,7
Vet ej	3,3	5,0	0,9	3,3
Svar saknas	1,5	1,7	1,4	1,7
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

I tabell 6.6. har ytterligare två kategorier adderats, kategorierna 10 och 11. I kategori 10 återfinns alla föräldrar som yrkesarbetar, men som inte har kunnat klassificeras på grund av bristande uppgifter. Kategori 11 avser studerande, arbetslösa, hemmaman/hemmafru, pensionerad, pappaledig/mammaledig, långtidssjukskriven, inte i livet och slutligen annat.

När det gäller pappornas yrkesklassificering är fördelningen mellan yrkeskategorierna tämligen lika i båda grupperna. Något fler pappor i undersökningsgruppen i ledningsarbete/egna företagare än i jämförelsegruppen. I undersökningsgruppen arbetar färre pappor med arbeten som kräver teoretisk specialkompetens och något färre med arbete som kräver kortare högskoleutbildning.

När det gäller mammornas yrkesklassificering finns några tydliga skillnader mellan undersöknings- och jämförelsegruppen. Jämfört med jämförelsegruppen finns i undersökningsgruppen färre mammor i ledningsarbete/egna företagare, i arbeten som kräver kortare högskoleutbildning och i service-, omsorgs- och försäljningsarbete.

6.2.2 Betyg

Ungdomarna tillfrågades om sitt senaste betygsdokument. Det visade sig att eleverna hade en mycket osäker uppfattning om antalet MVG (mycket väl godkänd), VG (väl godkänd), G (godkänd) eller IG/streck (icke godkänd) i sitt senaste betygsdokument. Som en följd av detta var det interna bortfallet tämligen stort liksom att svars kategorin ”vet ej” var tämligen vanlig. Detta förklaras huvudsakligen av att eleverna får betyg efter olika kursmoment och den totala betygsprofilen blir svår att överblicka. Denna osäkerhet är viktig att påminna om när det senare visade sig att det inte förelåg några statistiskt säkerställda skillnader med avseende på betyg mellan de ungdomar som sålt sex och de som inte sålt sex.

6.2.3 Livsstilsfrågor

6.2.3.1 Tobaksvanor

Ungdomarna tillfrågades både om de var rökare och hur många cigaretter de rökte dagligen.

Tabell 6.7 Röker du?

Röker du?	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	<i>Ej sålt sex</i> N=2272 %	<i>Sålt sex</i> N=21 %		<i>Ej sålt sex</i> N=1946 %	<i>Sålt sex</i> N=37 %	
Har aldrig rökt.	49,5	28,6	.072	54,9	35,1	.006
Har rökt tidigare, men slutat.	13,2	28,6		14,9	13,5	
Röker, men inte dagligen.	19,0	14,3		19,8	24,3	
Röker varje dag.	18,3	28,6		10,4	27,0	
Totalt	100,0	100,0		100,0	10,0	

*Chi²

Knappt hälften av flickorna och drygt hälften av pojkarna uppgav att de hade rökt. Det var ingen skillnad i rökvanorna mellan flickorna i de två grupperna, tabell 6.7. Däremot fanns det en skillnad mellan pojkarna i de två grupperna. Denna skillnad bestod i att fler över huvud taget rökt samt att de som rökte gjorde det i

större utsträckning inom gruppen pojkar som sålt sex. Detta förstärktes av att de som rökte dagligen, bland såväl pojkar som flickor, rökte signifikant fler cigaretter per dag jämfört med de ungdomar som inte sålt sex, tabell 6.8.

Tabell 6.8 Hur många cigaretter röker du dagligen?

Antal cigaretter årligen	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	<i>Ej sålt sex</i> N=2300 %	<i>Sålt sex</i> N=23 %		<i>Ej sålt sex</i> N=1979 %	<i>Sålt sex</i> N=37 %	
0	78,0	65,2	.012	85,0	64,9	.000
1-5	7,1	4,3		5,2	5,4	
6-10	9,3	8,7		4,6	5,4	
Fler än 10	5,7	21,7		5,1	24,3	
Totalt	100,0	100,0		100,0	10,0	
*Chi ²						

6.2.3.2 Alkoholvanor

Majoriteten av såväl ungdomarna som sålt sex som de som inte sålt sex hade någon gång druckit en drink. En drink definierades som en halv flaska öl, ett glas vin eller ett glas starksprit motsvarande 4 cl. Bland ungdomarna som inte sålt sex svarade 92,2 procent av flickorna och 94,6 procent av pojkarna att de någon gång druckit en drink. Motsvarande siffror bland de ungdomar som sålt sex var 100 procent av flickorna och 89,2 procent av pojkarna. Inga skillnader var statistiskt säkerställda.

Skillnader var det dock med avseende både på vid vilken ålder som alkoholdebuten skedde och på konsumtionen av alkohol. Såväl flickorna som pojkarna som uppgav att de sålt sex alkoholdebuterade signifikant tidigare jämfört med ungdomarna som inte sålt sex, tabell 6.9.

Tabell 6.9 Ålder när man drack första drinken

Ålder vid första drinken	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	<i>Ej sålt sex</i> N=2060 %	<i>Sålt sex</i> N=22 %		<i>Ej sålt sex</i> N=1833 %	<i>Sålt sex</i> N=33 %	
11 år eller yngre	2,5	22,7	.000	4,4	18,2	.001
12–14 år	44,3	50,0		40,9	42,4	
15–17 år	48,7	27,3		49,4	39,4	
18 år eller äldre	4,5	–		5,2	–	
Totalt	100,0	100,0		100,0	100,0	

*Chi² eller Fishers exakt test

Debutåldern var i genomsnitt 14,6 år bland ungdomarna i gruppen som inte sålt sex (flickor 14,7 och pojkar 14,6) och 13,2 bland de ungdomar som sålt sex (både flickor och pojkar 13,2). Skillnaden mellan såväl flickor som pojkar var statistiskt säkerställd (t-test, $p < .001$).

De ungdomar som sålt sex hade en betydligt högre aktuell alkoholkonsumtion under det senaste året jämfört med alla de ungdomar som inte sålt sex, tabell 6.10. Mest tydligt blir detta om man ser på andelen ungdomar som dricker alkohol mer än en gång i veckan. Bland flickorna som sålt sex har 52,2 procent druckit alkohol senaste veckan jämfört med 17,4 procent bland flickorna som inte sålt sex. Bland pojkarna var motsvarande siffror 47,0 procent respektive 24,1 procent.

Tabell 6.10 Alkoholkonsumtion under det gångna året

Alkoholkonsumtion under det gångna året	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	<i>Ej sålt sex</i> N=2229 %	<i>Sålt sex</i> N=23 %		<i>Ej sålt sex</i> N=1948 %	<i>Sålt sex</i> N=34 %	
Inte aktuellt	1,1	4,3	.000	8,1	5,9	.000
Färre än 5 gånger under det gångna året	11,5	4,3		12,0	8,8	
5–10 gånger under det gångna året	16,6	4,3		15,7	8,8	
Ungefär en gång i månaden	7,8	17,4		16,3	5,9	
2–3 gånger i månaden	24,9	17,4		23,8	23,5	
Ungefär en gång i veckan	15,1	26,1		16,9	23,5	
2–4 gånger i veckan	4,0	26,1		6,9	8,8	
Nästan varje dag	0,0	–		0,3	14,7	
Totalt	100,0	100,0		.000	100,0	

*Chi² eller Fishers exakt test

6.2.3.3 Regelbrott

Ungdomarna fick besvara en serie frågor om regelbrott i skolan och i samhället. Dels om de hade gjort något av de regelbrott som fanns på listan, hur gamla de var första gången samt hur ofta de gjort samma regelbrott det senaste året.

Tabell 6.11 Regelbrott. Jämförelse ungdomar som ej sålt respektive sålt sex

Har du gjort något av nedanstående?	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	<i>Ej sålt sex</i> N=2181-2300 %	<i>Sålt sex</i> N=22-23 %		<i>Ej sålt sex</i> N=1875-1979 %	<i>Sålt sex</i> N=35-37 %	
..stulit något till ett värde av mer än tusen kronor?	4,9	21,7	.005	10,2	45,9	.000
..brutit sig in någonstans för att stjäla något?	1,6	4,5	.309	9,3	34,3	.000
..blivit inkallad till rektorn för att du gjort något dumt?	9,6	26,1	.020	28,2	47,2	.012
..smitit från betalningen på bussen, tåget eller liknande?	51,4	78,3	.010	59,3	66,7	.373
..skolkat från skolan?	82,9	86,4	1.000	83,0	80,6	.701
..varit borta en hel natt utan att dina föräldrar visste var?	30,2	56,5	.006	38,3	54,1	.051
..stulit en bil eller en motorcykel?	1,2	8,7	.033	6,6	29,7	.000
..haft en våldsamt uppgörelse med lärare?	3,6	21,7	.001	7,1	29,7	.000
..har du köpt sexuella tjänster?	0,3	–		1,7	27,0	.000
..använt hasch eller marijuana?	21,1	52,2	.001	25,9	44,4	.020
..använt något av kokain, heroin, amfetamin eller partydroger som ecstasy?	6,0	30,4	.000	6,8	16,2	.041

*Chi² eller Fishers exakta test

Beträffande självrapporterade regelbrott var ungdomarna i undersökningsgruppen signifikant mer belastade i alla avseenden utom förekomsten av skolk i jämförelse med jämförelsegruppen. Till exempel var det mellan fyra till sex gånger vanligare att man stulit något eller gjort inbrott. Likaså var det betydligt vanligare att man provat/använt tyngre droger, framför allt bland flickorna. Vanligast var att skolka eller smita från betalning på bussen eller dylikt. Ungdomarna i undersökningen rapporterar i stor utsträckning gratis-åkning på allmänna kommunikationsmedel samt skolk från skolan.

I undersökningsgruppen var allvarliga kriminella handlingar såsom stölder och inbrott vanligare bland pojkarna medan missbruket var något mer utbrett bland flickorna. De enda statistiskt

säkerställda skillnaderna återfanns beträffande inbrott (Chi2 6.787, $p=.009$) samt att köpa sexuella tjänster (Fishers exakta test, $p=.009$). I bägge fallen var detta vanligare bland pojkarna.

6.2.3.4 Psykisk hälsa – aktuella bekymmer och problem

Ett antal frågor ställdes om aktuella bekymmer och problem som ungdomarna upplevt under senaste veckan. Man kan se det som en skattning av deras aktuella psykiska hälsa. Frågorna gavs i form av fyra svarsalternativ; stämmer inte alls, stämmer lite grand, stämmer ganska bra och stämmer mycket bra.

Tabell 6.12 Aktuella bekymmer och problem

Har du under veckan som gått...	<i>Flickor</i>				p*	<i>Pojkar</i>				p*
	Ej sålt sex N=2267–2274		Sålt sex N=23			Ej sålt sex N=1951–1953		Sålt sex N=36–37		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
.. känt att allting är slitigt?	2,80	,991	3,26	,964	.027	2,53	,984	2,92	1,064	.018
.. har haft sömnproblem?	2,36	1,125	3,09	1,083	.002	2,16	1,095	2,65	1,060	.007
.. känt dig olycklig eller nere?	2,35	1,085	3,00	1,206	.004	1,96	1,004	2,03	1,040	.697
.. känt hopplöshet med tanke på framtiden?	2,15	1,101	2,70	1,329	.017	1,90	1,001	2,25	1,251	.037
.. känt dig stel eller spänd?	2,33	1,060	3,26	1,054	.000	1,99	,963	2,44	1,054	.006
.. bekymrat dig mycket över saker och ting?	2,90	1,003	3,30	,876	.057	2,45	1,015	2,68	1,203	.185
*T-test										

Ungdomarna som sålt sex rapporterade både mer bekymmer och problem än ungdomarna som inte sålt sex. Inom samtliga frågor uppgav såväl flickor som pojkar bland de som sålt sex större svårigheter. Endast beträffande ”bekymrat dig mycket över saker och ting”, hos bägge könen, samt ”känt dig olycklig och nere”, bland pojkar nådde skillnaderna inte en statistiskt säkerställd skillnad. Att känna sig ”stel och spänd” var det som skiljde grupperna mest åt och detta gällde såväl mellan flickor som pojkar. Sömnsvårigheter var också betydligt vanligare bland de ungdomar som sålt sex.

6.2.3.5 *Självbild*

Ungdomarna fick svara på en serie frågor om hur nöjda de var med hur de fungerade i olika sammanhang, ett mått på deras självbild. Svartalternativen följde en sjugradig skala från 1="inte alls nöjd" till 7="mycket nöjd".

I princip hade såväl flickor som pojkar i de båda grupperna en tämligen likartad självbild och det fanns nästan inga statistiskt säkerställda skillnader vare sig mellan flickorna eller pojkarna i de två grupperna. Endast flickorna som sålt sex uppgav en signifikant lägre förmåga till att känna med och förstå andra. Att notera i tabell 6.12. är att medelvärdet inom många variabler var högre (mer nöjd) för ungdomarna som sålt sex jämfört med dem som inte gjort det.

Tabell 6.13 Hur nöjd är du med hur du fungerar i olika sammanhang?

Hur nöjd är du med hur du fungerar i olika sammanhang?	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex N=2273-2285		Sålt sex N=22-23			Ej sålt sex N=1951-1953		Sålt sex N=36-37		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
...din förmåga att känna med och förstå andra	5,99	1,043	5,52	1,504	.034	5,53	1,181	5,57	1,365	.845
... dina färdigheter och kunskaper i allmänhet	5,29	1,193	5,61	1,196	.199	5,46	1,141	5,57	1,237	.568
... hur social du är	5,39	1,425	5,36	1,432	.932	5,19	1,443	5,46	1,660	.255
... dina inkomster	3,73	1,826	3,52	1,997	.592	3,62	1,854	3,92	2,139	.337
... ditt oberoende och din förmåga att fatta självständiga beslut	5,28	1,423	5,35	1,641	.826	5,33	1,322	5,08	1,639	.259
... ditt deltagande i idrott och fysiska aktiviteter	4,14	2,055	3,70	2,344	.304	4,91	1,924	4,78	2,029	.686
... din förmåga att uttrycka känslor	5,01	1,598	5,43	1,674	.210	4,70	1,540	4,78	1,588	.764
... din förmåga att ta initiativ och komma igång	4,96	1,537	5,00	1,859	.904	4,64	1,565	4,78	1,843	.589
... din pålitlighet när det krisar	5,84	1,217	6,13	1,254	.256	5,61	1,327	5,38	1,441	.304
... hur attraktiv du är för det motsatta könet	4,96	1,642	5,52	1,831	.102	4,99	1,609	5,14	2,180	.582
*T-test										

6.2.3.6 Ungdomarnas upplevelser av sina föräldrar

Ett antal frågor ställdes om ungdomarnas upplevelser av sina föräldrar under uppväxten. Svartalternativen fanns på en sexgradig skala med ytterligheterna ”stämmer inte alls” respektive ”stämmer helt och hållet”.

Tabell 6.14 Ungdomarnas upplevelser av sina föräldrar underuppväxten

Fråga	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex N=2274–2287		Sålt sex N=22–23			Ej sålt sex N=1954–1962		Sålt sex N=35–36		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
De har låtit mig bestämma själv	4,03	1,306	4,13	1,392	.727	4,13	1,224	4,47	1,298	.092
De har försökt att kontrollera allt jag gjort	2,51	1,458	2,70	1,550	.553	2,78	1,385	3,42	1,574	.006
De har behandlat mig som om jag var yngre än jag var	2,52	1,556	2,22	1,347	.350	2,74	1,510	3,47	1,594	.004
De har varit överbeskyddande	3,47	1,682	2,91	1,782	.115	3,34	1,538	3,69	1,670	.176
De har inte pratat med mig speciellt mycket	1,83	1,359	1,91	1,621	.778	1,97	1,309	3,03	1,748	.000
De har brytt sig om mig	5,69	,822	5,26	1,176	.014	5,60	,869	5,11	1,231	.001
De har förstått mina problem och mina bekymmer	4,44	1,442	4,22	1,678	.454	4,40	1,382	3,89	1,545	.029
De har inte hjälpt mig så mycket som jag behövt	2,55	1,792	2,82	1,893	.485	2,62	1,774	3,36	1,807	.013
De har inte förstått mina behov och önskemål	2,82	1,715	3,26	1,912	.218	2,85	1,632	3,28	1,504	.120
*T-test										

Ungdomarna i undersökningsgruppen, det vill säga de som sålt sex, har i större utsträckning än jämförelsegruppen en känsla av att vara övergivna av sina föräldrar. Detta gäller framför allt pojkarna som inte tycker att föräldrarna pratat med dem eller brytt sig om dem. Pojkarna upplever också i större utsträckning i undersökningsgruppen att föräldrarna försökt kontrollera dem, behandlat dem

yngre än vad de är, inte förstått dem och inte hjälpt dem så mycket som de upplevt att de behövt under uppväxten.

6.2.3.7 Någon att prata med

Ungdomarna i undersökningen tillfrågades: ”Tänk dig att du hade ett personligt problem och kände dig utanför och ledsen. Vem skulle du gå till för att prata med och söka hjälp hos?”

Bland flickorna som inte sålt sex uppgav 24 procent att de inte skulle prata med någon och på samma sätt svarade 36,1 procent av pojkarna. Bland de ungdomar som sålt sex svarade 30,0 procent av flickorna och 39,4 procent av pojkarna att de inte skulle prata med någon om de hade problem. Skulle man prata med någon var det i bägge grupperna i första hand vänner, pojkvän/flickvän eller mamma man skulle vända sig till. Att vända sig till lärare kunde bara var tionde tänka sig göra medan ungefär dubbelt så många skulle prata med någon elevvårdspersonal.

Både pojkar och flickor som har sålt sexuella tjänster pratar i mindre utsträckning med sin far om problem än ungdomar i jämförelsegruppen. Denna skillnad var statistiskt signifikant beträffande flickorna (χ^2 3,479, $p=.036$).

6.2.4 Kommentar

I undersökningen Ung i Oslo 1996 (Bakken, 1998) utgick man i första hand från faderns yrke för att få en uppfattning om ungdomarnas socioekonomiska bakgrund. Saknades uppgift om faderns yrke utgick man från moderns yrke och i de fall då varken faderns eller moderns yrke var kända använde man sig av uppgifter om till exempel arbetslöshet. Ungdomar som har sålt sexuella tjänster skiljer sig inte med avseende på socioekonomisk bakgrund (Hegna & Pedersen, 2002; inga siffror uppges).

I vår undersökning är pojkar med invandrarbakgrund (första eller andra generationens invandrare) överrepresenterade bland de som har sålt sexuella tjänster. Det finns inga uppgifter om från vilka länder ungdomarna och/eller deras föräldrar kommer. Hegna och Pedersen (2002) fann inga skillnader mellan ungdomar med invandrarbakgrund och norskfödda ungdomar i detta avseende. En möjlig förklaring är att de använde en snävare definition av begrep-

pet ”invandrare”, nämligen personer med två utlandsfödda föräldrar. Med denna definition var 21,5 procent av ungdomarna i deras studie invandrare och av dessa var 39 procent födda i Norge.

Hammarén har genomfört gruppintervjuer med pojkar som går på gymnasiet och som bor i mångkulturella förortsområden (Hammarén, 2003). Såväl infödda svenskar som invandrare från olika länder ingick i grupperna. Hammarén betonar att varken svenskar eller invandrare utgör homogena grupper.

Killarna har ... inte bara olika nationell bakgrund utan naturligtvis också skilda erfarenheter vad gäller uppväxt, levnadsförhållanden, social ställning, kön och sexualitet

(Hammarén, 2003).

Han menar dessutom att det inte längre finns tydliga gränser mellan olika etniska grupper och deras syn på könsroller och sexualitet utan att det i det mångkulturella samhället sker ett ständigt utbyte av olika influenser. Enligt Hammarén är det mest framträdande i intervjumaterialet en ambivalent manlighet, där killarnas egen uppfattning oftare är en – ibland motsägelsefull – blandning av olika normer än ett konsekvent val.

Liksom ’svenska’ ungdomar står ’invandrarungdomar’ inför en förändring i samhället där ’traditionella värden’ mer och mer har kommit att ifrågasättas. Kryssandet mellan olika kulturella förhållningssätt (såväl etniska som könsmässiga) gör denna process mer komplex och kan för några av killarna underblåsa känslan av en osäker identitet.

(Hammarén, 2003).

Med tanke på denna komplexitet är det svårt att ge en förklaring till invandrarpojknas överrepresentation när det gäller erfarenhet av att ha sålt sexuella tjänster.

I rapporten ”Sex i Blandängen” från tre multikulturella skolor i en Stockholmsförort, där 49 procent hade invandrarbakgrund, rapporterar 18 procent av pojkarna och 26 procent av flickorna att de röker dagligen eller varje vecka. 56 procent av pojkarna och 40 procent av flickorna rapporterade också att de ofta eller ibland drack sig berusade. Många hade dessutom prövat ett narkotiskt preparat, 27 procent av pojkarna och 19 procent av flickorna.

I Bakkens (1998) undersökning uppgav 66 procent av ungdomarna att de bodde tillsammans med båda sina föräldrar, 16 procent bodde med en ensamstående mamma, tre procent med en ensamstående pappa, åtta procent med mamma/pappa samt en styvförälder, tre procent växlade mellan mor och far, och drygt en

procent hade flyttat hemifrån och procent hade annat boende. Även om ungdomarna i undersökningen var yngre (14–17 år gamla) än i föreliggande undersökning så är fördelningen jämfört med denna tämligen lika beträffande undersökningsgruppen det vill säga de som inte sålt sex.

Statens Folkhälsoinstitut undersöker regelbundet svenska skolbarns hälsovanor. I deras rapport 2001/02 deltog 1 226 elever (84 procents svarsfrekvens) i årskurs 9, motsvarande 15,5 års ålder. Resultaten visar att andelen ungdomar som någon gång prövat att röka självklart blir fler med ökad ålder. Sex av tio 15-åringar hade prövat att röka. Det var fler pojkar än flickor som prövat att röka men det var tvärtom fler flickor som börjat röka. Bland 15-åringarna var det 15 procent som rökte varje vecka. Även andelen skolbarn som någon gång druckit alkohol ökade med åldern. Bland femton-åringarna i Folkhälsoinstitutets rapport hade sju av 10 av 15-åringarna gjort det. Andelen som varit fulla någon gång var ungefär hälften bland såväl flickor som pojkar medan de som varit berusad fyra gånger eller fler var 22 procent bland flickorna och 25 procent bland pojkarna i 15-års åldern

I rapporten hade sju procent av 15-åringarna någon gång prövat på hasch eller marijuana.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning har sedan 1994 genomfört ett antal riksrepresentativa telefonintervjuundersökningar med ungdomar 16–24 år. I den undersökningen svarade 95 procent att de någon gång druckit alkohol och 49 procent i åldern 19–21 år uppgav att de drack alkohol 2–4 gånger per månad. Detta var vanligare bland män jämfört med kvinnor. I åldersgruppen 16–18 år svarade 30 procent att de drack 2–4 gånger per månad. Tjugo procent i åldersgruppen 19–21 år uppgav att de någon gång prövat narkotika.

Det är mycket svårt att jämföra resultat från olika undersökningar som försöker mäta ungdomars rök-, alkohol- och drogvanor. Ändå ger resultaten i denna undersökning vid handen att frekvensen ungdomar som röker (22 procent av flickorna och 15 procent av pojkarna röker dagligen), dricker alkohol (19,1 procent av flickorna och 24,1 procent av pojkarna dricker varje vecka) eller använder droger (27,1 procent av flickorna och 32,7 procent av pojkarna har prövat droger) i stort ligger i nivå med andra svenska undersökningar. Att ha prövat droger verkar dock ligga lite högre än bland ungdomarna i undersökningen från Blandängen.

Ungdomarna som sålt sex avviker dock markant. De röker signifikant mer, börjar signifikant tidigare med alkohol och dricker avsevärt oftare samt har signifikant oftare provat på droger.

En mycket stor andel i bägge grupperna uppgav att de skolkat någon gång under skoltiden. I denna undersökning hade 56 procent av dem som inte sålt sex och 60 procent av dem som sålt sex skolkat under sista året. Att skolk är vanligt förekommande i den svenska skolan visas i flera olika svenska studier. Hvitfeldt och medarbetare (2002) visade, bland elever i åk 9, att 55 procent av pojkarna och 46 procent av flickorna skolkat någon gång. I en annan undersökning från BRÅ (2003) hade 36 procent av pojkarna och 42 procent av flickorna i åk 9 skolkat under sista året. I ytterligare en annan undersökning hade 59 procent av flickorna och 57 procent av pojkarna skolkat någon gång under de sista 10 veckorna i andra årskursen i gymnasieskolan (Karlberg, Sundell, 2004).

Beträffande självrapporterade regelbrott var ungdomarna i gruppen som sålt sex signifikant mer belastade i alla avseenden utom förekomsten av skolk i jämförelse med gruppen som inte sålt sex. Den sistnämnda gruppens regelbrott kan t.ex. jämföras med material från BRÅ.

Det är väl känt att åldersgruppen 15–17 år har en hög brottsbelastning. Kriminalstatistiken visar att nära en av tio (8–9 procent) svenska medborgare i respektive årskull födda 1958–1978 lagfördes för brott i åldersperioden 15–17 år (Kriminalstatistik, BRÅ). I BRÅ:s undersökning från 2000 rapporteras resultaten från tre självsvarsundersökningar. I undersökningen 1999 ingick 6 003 elever ur årskurs 9 i grundskolan i Sverige. I undersökningen hade sex av tio pojkar och fem av tio flickor begått någon stöldhandling under de sista 12 månaderna. Som jämförelse kan nämnas att mc/mopedstöld respektive bilstöld förekom i 2–3 procent i undersökningen under den senaste 12 månaders perioden medan 3,7 procent av föreliggande undersöknings ungdomar som inte sålt sex hade någon gång under uppväxten stulit en bil eller motorcykel. I BRÅ-undersökningen hade en av tio pojkar liksom knappt en av tio flickor befattat sig med någon form av narkotika. Det var ganska vanligt, liksom i föreliggande undersökning att man hade tjuvåkt på allmänna kommunikationsmedel. I BRÅ:s undersökning hade 44 procent tjuvåkt under senaste året medan 55 procent i föreliggande undersökning hade någon gång smitit från betalningen på bussen, tåget eller liknande.

Bakken (1998) har i sin undersökning av drygt 11 000 ungdomar i åldern 14 till 17 år ställt frågor om regelbrott, som också finns med i vår undersökning. Ungdomarna uppgav följande regelbrott under det senaste året: stulit något till ett värde av mer än tusen (norska) kronor (2,3 procent av flickorna, 8,6 procent av pojkarna), brutit sig in någonstans för att stjäla något (1,2 procent av flickorna, 8,2 procent av pojkarna), blivit inkallade till rektorn för att de hade gjort något dumt (8,7 procent av flickorna, 24,6 procent av pojkarna), smitit från betalningen på bussen, tåget eller liknande (56,4 procent av flickorna, 61,0 procent av pojkarna), skolkat från skolan (47,4 procent av flickorna, 40,3 procent av pojkarna), varit borta en hel natt utan att föräldrarna visste var de var (11,9 procent av flickorna, 14,6 procent av pojkarna), stulit en bil eller motorcykel (1,2 procent av flickorna, 5,4 procent av pojkarna) eller haft en våldsam uppgörelse med en lärare (14,3 procent av flickorna, 15,2 procent av pojkarna). Siffrorna ligger nära resultaten för jämförelsegruppen i vår undersökning utom när det gäller skolk och att vara borta en hel natt, där de svenska siffrorna är betydligt högre och våldsam uppgörelse med en lärare, som var vanligare bland norska ungdomar. Siffrorna är dock inte helt jämförbara, dels beroende på att ungdomarna i den norska undersökningen är något yngre än i den svenska och dels på grund av att de norska talen avser om händelsen har förekommit under det senaste året, medan de svenska talen avser om regelbrottet har förekommit någon gång. Bakken konstaterar att det inte är många fler pojkar än flickor som uppger att de har varit inblandade i regelbrott under det senaste året; däremot begränsar sig flickornas regelbrott mer till bagatellartade händelser medan pojkarna i betydligt större utsträckning är involverade i straffbara handlingar.

Även Mossige (2001) rapporterar i sin undersökning av 710 norska ungdomar i åldern 18 till 20 år att betydligt fler pojkar än flickor har gjort kriminella handlingar. 3,7 procent av flickorna och 13 procent av pojkarna uppger att de någon gång har stulit något till ett värde av mer än 1 000 (norska) kronor, 1,5 procent av flickorna och 10,7 procent av pojkarna har brutit sig in någonstans för att stjäla något och 2,7 procent av flickorna och 7,8 procent av pojkarna har stulit en bil eller motorcykel. Fler flickor än pojkar har skolkat från skolan (92,1 procent flickor, 84 procent pojkar). Siffrorna motsvarar i stort sett jämförelsegruppens resultat i vår undersökning med undantag av att fler norska än svenska flickor uppger att de har stulit en bil eller motorcykel.

6.3 Egen sexualitet – frivillig sex

Ungdomarna fick svara på en serie av frågor angående de egna sexuella erfarenheterna av frivillig karaktär, allt från att vara kär, haft en pojkvän, och till erfarenheter av samlag.

Majoriteten av alla flickor som inte sålt sex rapporterade att de varit förälskade (94 procent) haft en pojkvän (81 procent), kysst en kille (92 procent) eller haft smeksex/hånglat med en kille (87 procent). Samtliga flickor i gruppen som sålt sex hade dessa erfarenheter. Oralsex med en pojke rapporterade 67 procent i gruppen flickor som inte sålt sex, medan analsex rapporterades av 21 procent och samlag med en kille av 70 procent. I gruppen av flickor som sålt sex hade alla haft oralsex samt samlag med en pojke medan 57 procent haft analsex med en kille. Alla former av sexuell penetration såsom oralsex, analsex och samlag var signifikant vanligare bland flickorna som sålt sex tabell 6.15.

Sex med samma kön, homosexuella handlingar, i form av att ha kysst en annan flicka var tämligen vanligt (46 procent). Tretton procent av flickorna av gruppen som inte sålt sex uppgav att de hånglat med en annan flicka medan endast 0.2–2.7 procent rapporterade att de haft oralsex, analsex eller samlag med en annan flicka. Homosexuella handlingar var betydligt vanligare bland flickorna i gruppen som sålt sex.

Bland pojkarna som inte sålt sex hade majoriteten varit förälskad i en flicka, haft en flickvän, kysst en flicka eller hånglat med en flicka (92–84 procent), tabell 6.15. Pojkarna som sålt sex rapporterade liknande erfarenheter i samma utsträckning bortsett från att färre rapporterade att de varit förälskade i en flicka. I gruppen som inte sålt sex hade 66 procent haft oralsex och samlag med en flicka medan 17 procent uppgav att de haft analsex. I gruppen som sålt sex var alla dessa former signifikant vanligare.

Homosexuella handlingar var dessutom signifikant vanligare i alla avseende bland pojkarna som sålt sex.

Tabell 6.15 Frivillig sex. Sexuella erfarenheter bland flickor och pojkar som sålt respektive inte sålt sex

	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2230-89 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N=1927-69 %	Sålt sex N=36-37 %	
Har du någon gång varit förälskad i en kille?	94,2	100,0	.639	3,0	16,2	.001
Har du någonsin varit förälskad i en tjej?	5,2	1,7	.006	91,1	78,4	.016
Har du haft någon pojkvän?	81,2	100,0	.014	1,7	18,9	.000
Har du haft någon flickvän?	1,0	–		81,0	86,5	.399
Har du någon gång kysst en kille?	92,3	100,0	.252	15,9	29,7	.023
Har du någon gång kysst en tjej?	46,1	78,3	.002	92,4	94,6	1.000
Har du någon gång haft smeksex/hånglat med en kille?	87,2	100,0	.105	4,1	16,2	.004
Har du någon gång haft smeksex/hånglat med en tjej?	13,0	56,5	.000	84,3	86,5	.722
Har du någon gång haft munsex med en kille?	67,0	100,0	.001	2,1	16,7	.000
Har du någon gång haft munsex med en tjej?	2,7	13,0	.024	66,1	86,5	.009
Har du någon gång haft analsex med en kille?	20,7	56,5	.000	1,1	11,1	.001
Har du någon gång haft analsex med en tjej?	0,2	–		17,1	67,6	.000
Har du någon gång haft samlag med en pojke?	70,4	100,0	.001	1,8	13,5	.001
Har du någon gång haft samlag med en flicka?	1,3	13,0	.010	66,3	81,1	.059

*Chi² eller Fishers exakta test

De ovanstående frågorna ger en upplysning om erfarenheterna av såväl heterosexuella som homosexuella handlingar men ger egentligen inget svar om sexuell läggning.

6.3.1 Sexuell debutålder

Av samtliga i undersökningen ingående ungdomar hade 70,5 procent debuterat sexuellt i form av samlag. Det var ingen skillnad mellan pojkar och flickor i detta avseende. Bland ungdomarna som inte sålt sex hade 71,2 procent av flickorna och 69,1 procent av pojkarna haft samlagsdebut. Alla flickorna och 94,6 procent av pojkarna som sålt sex hade haft sin samlagsdebut. Skillnad mellan flickorna i de två grupperna var signifikant (Chi2 9,278, $p=.002$) och även mellan pojkarna var skillnaden signifikant (Chi2 11,168, $p=.001$). Mellan pojkar och flickor var det ingen signifikant skillnad inom de två grupperna vilket också var fallet för debutåldern för samlag. Bland flickorna i gruppen som ej sålt sex var medelåldern för första samlaget 15,6 år (SD 1,471) och för pojkarna 15,6 (SD 1.587). Debutåldern var signifikant lägre för såväl flickor som pojkar som sålt sex jämfört med dem som inte gjort det (t-test, $p=.000$). Debutåldern bland flickorna i undersökningsgruppen var 14,4 år (SD 1.668) och bland pojkarna 14,4 år (SD 2.033).

6.3.2 Sexuell erfarenhet – antal partners

Ungdomarna tillfrågades hur många olika personer de haft samlag med. Svartalternativen var ingen, en, 2–3, 4–5 samt fler än fem, tabell 6.16.

Tabell 6.16 Frivillig sex. Antal partners

Antal partner	<i>Flickor</i>		$p=*$	<i>Pojkar</i>		$p=*$
	Ej sålt sex N=2123 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N=1836 %	Sålt sex N=35 %	
Ingen	23,5	–	.000	25,8	2,9	.000
En	22,1	–		23,2	11,4	
2–3	21,3	8,7		24,2	8,6	
4–5	12,0	17,4		10,6	14,3	
>5	21,0	73,9		16,1	62,9	
	100,0	100,0		100,0	100,0	

*Chi² eller Fischers exakta test

Av tabellen framgår också att det de ungdomar som sålt sex haft betydligt fler partners än de som inte sålt sex. Till exempel var det tre till fyra gånger vanligare att man haft fler än fem samlagspartners om man sålt sex.

Ungdomarna fick också svara på frågan: ”tror du att du har större eller mindre sexuell erfarenhet än de flesta ungdomar i din ålder.” Den ovan beskrivna större erfarenheten bland ungdomarna som sålt sex, enligt ovan, bekräftas också av ungdomarnas egna skattningar. Bland ungdomarna som hade sålt sex uppgav 70 procent av flickorna och 43 procent av pojkarna att de trodde sig ha större sexuell erfarenhet än de flesta ungdomar i sin ålder. Motsvarande frekvens bland andra ungdomar var 14 respektive 13 procent i jämförelsegruppen som ej sålt sex. Skillnaden i upplevd sexuell erfarenhet var statistiskt signifikant för både flickorna (Chi² 42,277, df=4, p<.000) och pojkarna (Chi² 57,292, df=4, p<.000).

6.3.3 Sexuell lust

Tabell 6.17 Hur ofta känner du sexuell lust?

Hur ofta känner du sexuell lust?	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	N=2258		N=23			N=1946		N=37		
	Ej sålt sex	Sålt sex	Ej sålt sex	Sålt sex		Ej sålt sex	Sålt sex	Ej sålt sex	Sålt sex	
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Aldrig	55	2,4	–	–		13	0,7	1	2,7	
Sällan	195	8,6	1	4,3		48	2,5	2	5,4	
Ibland	973	43,1	7	30,4		514	26,4	5	13,5	
Ofta	928	41,1	11	47,8		1082	55,6	9	24,3	
Nästan hela tiden	107	4,7	4	17,4	.047	289	14,9	20	54,1	.000
*Chi ²										

De medverkande ungdomarna som uppgett att de erbjudit/sålt sex mot ersättning/pengar beskriver i större omfattning än andra att de ofta känner sexuell lust. Detta var mest markant bland pojkarna där hälften uppger att de känner sexuell lust nästan hela tiden.

Ungdomarna fick också svara på: ”Har du haft sexuell kontakt med någon som var minst fem år äldre än du när du var 15 år gammal eller yngre?” Svartalternativen var ”ja” eller ”nej”.

Av ungdomarna som ej sålt sex svarade 14,4 procent av flickorna och 4,8 procent av pojkarna att så var fallet. Frågan avsåg mer att mäta en erfarenhet som inte var kopplad till om den var oönskad eller påtvingad. Gruppen ungdomar som sålt sex hade i betydligt större utsträckning denna erfarenhet. Nästan tre fjärdedelar av flickorna (73,9 procent) och knappt hälften av pojkarna (47,2 procent) i gruppen som sålt sex hade denna erfarenhet och skillnaderna var statistiskt säkerställd för såväl flickor (Fishers exakta test, $p < .000$) som pojkar (Fishers exakta test, $p < .000$).

6.3.4 Kommentarer

Ungdomarna som sålt sex mot ersättning/pengar skiljer sig påtagligt då det gäller sexuella erfarenheter jämfört med gruppen som inte sålt sex.

De har debuterat oftare och tidigare före 18 års ålder, de har haft mer erfarenheter både av penetrerande sex såsom oralsex, analsex och samlag än de övriga ungdomarna. De har dessutom oftare erfarenheter av homosexuella handlingar och framför allt pojkarna beskriver en betydligt större sexuell lust än ungdomar som inte sålt sex. De uppfattar dessutom själva att de har större sexuella erfarenheter än jämnåriga.

I rapporten "Unga kvinnors sexualvanor" (Rogala, Tydén, 1999) där 1 000 kvinnor 14–24 år som sökt RFSU-kliniken i Stockholm deltog, hade 96,6 procent i åldersgruppen 14–20 år samlagsdebuterat. I denna åldersgrupp hade 24,1 procent debuterat vid fjorton års åldern eller tidigare och ytterligare 24,9 procent under sitt femtonde levnadsår. I RFSU-klinkens undersökning av unga män (Rogala, Tydén, 2001) hade 97 procent haft sin samlagsdebut. Medelåldern för samlagsdebuten var 15,9 år vilket är obetydligt högre än denna undersöknings unga män.

Givit oralsex, "sugit av", hade 87,2 procent av 14–20-åriga kvinnor i RFSU:s undersökning medan 90,6 procent av männen i motsvarande undersökning hade givit oralsex (slickat/sugit av) och 96,3 procent uppgav att de fått oralsex (blivit avsugen).

Erfarenheten av anala samlag var 57,1 procent ibland de unga männen i RFSU-gruppen medan 37,2 procent av kvinnorna, 14–20 år gamla, hade erfarenhet av anala samlag.

Hammarén och Johansson (2002) rapporterar, i sin undersökning av elever i gymnasieskolans årskurs 3, att 64 procent av

flickorna och 59 procent pojkarna av haft oralsex och 15 procent av såväl flickor som pojkar hade haft analsex. I vår undersökning hade knappt 70 procent av såväl flickor som pojkar erfarenhet av oralsex och cirka 20 procent erfarenhet av analsex. Bägge dessa former av sex var således något vanligare i vår undersökning, det vill säga fem till tio procent vanligare. Detta kan delvis förklaras av att föreliggande undersökning inkluderar sexuella handlingar mellan ungdomar av samma kön, vilket inte riktigt framgår om detta inkluderades i Hammarén och Johanssons studie.

I Folkhälsoinstitutets intervjuundersökning (Lewin, 1998) framkom att median för åldern för första samlaget i åldersgruppen 18–24 år (n=412) var 16,5 år för kvinnor och 16,8 år för män.

Karin Edgardh genomförde 1990 en enkätundersökning bland drygt 2000 representativt utvalda ungdomar födda 1973, SAM 73–90 (Edgardh, 2001). Av flickorna hade 64 procent och av pojkarna 54 procent haft samlagsdebut. Av flickorna som deltog i studien hade 16 procent debuterat innan de fyllt 15 år. Antalet samlagspartners, erfarenhet av ”sex första kvällen” och erfarenhet av oral och anal sex var signifikant högre ($p < 0.001$) hos flickor med tidig samlagsdebut jämfört med flickor som hade debuterat efter att de fyllt 15 år. Edgardh talar om tidig samlagsdebut som ett riskbeteende, eftersom dessa flickor också i högre grad riskerade att få sexuellt överförbara sjukdomar (STD) eller bli oönskat gravid. Av pojkarna som deltog i undersökningen hade 16,7 procent samlagsdebut innan de fyllt 15 år. De rapporterade mer skolk och narkotikamissbruk, men även fler samlagspartners och mer erfarenhet av ”sex första kvällen” än pojkar som debuterat efter 15 års ålder.

Forsberg (2000) har gjort en kunskapsöversikt inom området ungdomar och sexualitet som i huvudsak utgår från svenska studier genomförda under 1990-talet. När det gäller sexuellt risktagande konstaterar hon att flera undersökningar pekar på att det finns en mindre grupp personer i varje ungdomsgeneration som är mer riskbenägen och riskutsatt än jämnåriga.

Denna grupp tar ofta risker i mer än ett avseende, vilket också bekräftas av erfarenheter hos personal som arbetar med ungdomar inom exempelvis skolan och dess elevvårdsteam, inom socialtjänst och fritidssektor, på ungdomsmottagningar etc. (s. 80).

Inom forskningen har man enligt Forsberg (2000) kunnat visa

hur olika typer av riskbeteenden hos ungdomar hänger ihop med varandra i så kallade clusters, där sexuella risktaganden ingår som en del i ett större mönster.

Exempel på riskbeteenden är berusning i samband med sex, att inte använda preventivmedel och att ha samlag "första kvällen". Erfarenhet av oönskad graviditet, abort och STD är vanligare bland flickor som har samlagsdebuterat tidigt, som kommer från instabila hemförhållanden, har sämre socioekonomisk bakgrund och som har dålig eller ingen förankring i skolan (Forsberg 2000).

6.4 Sexuella övergrepp

6.4.1 Barn och ungdomar som känt sig tvingade till sexuella handlingar

Ungdomarna fick först en inledning i enkäten:

Det händer att människor övertalas, pressas eller tvingas till sexuella handlingar som de inte kan värja sig emot. Nu kommer några frågor om sådana situationer.

Den första frågan löd därefter: "Har du varit utsatt för något av följande mot din vilja?"

Svarsalternativen var a) någon har blottat sig för dig, b) någon har "kladdat" eller tafsat på dig, c) du har onanerat åt någon, d) du har haft samlag, e) du har haft oralsex och f) du har haft analsex.

Sammanlagt uppgav 1 914 (44,7 procent) ungdomar som inte sålt sex och 49 (81,7 procent) ungdomar som sålt sex att de varit med om en sexuell handling som skedde mot deras vilja. Denna skillnad var statistiskt säkerställd (χ^2 32,665, $p < .000$).

Antalet olika typer av sexuella handlingar mot deras vilja som ungdomarna upplevt var också fler i gruppen som sålt sex. Medelvärde i denna grupp låg på drygt två olika handlingar ($M=2.05$, $S.D. 1.80$) medan medelvärde bland ungdomar som ej sålt bland sex var 0.7 olika oönskade sexuella handlingar per ungdom ($M=0.72$, $S.D. 1.02$). Även denna skillnad var statistiskt säkerställd (χ^2 139.199, $df 6$, $p < .000$).

Drygt fyrtio procent (41.7 procent) av ungdomarna som sålt sex hade varit utsatta för någon form av penetration i form av antingen oralt, analt eller genitalt samlag. Detta ska jämföras med ung-

domarna som inte sålt sex där 9.3 procent uppgav att de utsatts för penetrerande sexuella övergrepp. Skillnaden var statistiskt säkerställd (Chi² 70,294, $p < .000$). Vid en jämförelse med de barn som inte sålt sex visar det sig att de mer allvarliga formerna av övergrepp är 5–6 gånger vanligare hos barn som erbjudit/sålt sex mot ersättning/pengar.

Tabell 6.18 Sexuella övergrepp. Alla former och oberoende av ålderskillnaden till förövaren.

Övergredsdefinitioner	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N=1979 %	Sålt sex N=37 %	
Någon form av övergrepp	64,4	95,7	.002	21,8	73,0	.000
Någon har blottat sig för dig	27,2	43,5	.082	7,8	43,2	.000
Någon har "kladdat" eller tafsat på dig	54,3	95,7	.000	14,8	40,5	.000
Du har onanerat åt någon	4,7	26,1	.001	2,6	21,6	.000
Du har haft oralsex ¹	5,4	47,8	.000	3,2	13,5	.007
Du har haft samlag ²	10,0	56,5	.000	4,3	27,0	.000
Du har haft analsex ³	2,4	13,0	.018	1,5	10,8	.003
Någon form av "penetrerande" sex enligt ovan ^{1,2,3}	13,0	60,9	.000	5,1	29,7	.000

*Chi² eller Fishers exakta test

Vid en separat redovisning av hur pojkar och flickor svarar framträder samma skillnader mellan grupperna dvs. att såväl flickor som pojkar som sålt sex mot ersättning/pengar i en mycket större omfattning har utsatts för sexuella övergrepp under uppväxten jämfört med normalgruppens flickor och pojkar, tabell 6.18. Mest markant märks detta på flickgruppen där vi kan se att nästan alla varit utsatta för någon form av självupplevt övergrepp. Vid en analys av penetrerande övergrepp (de allvarligaste formerna) så uppgår 29,7 procent av pojkarna i undersökningsgruppen detta jämfört med 5,1 procent av pojkarna i normalgruppen (Fishers exakta test, $p < .000$). Flickorna rapporterade att de utsatts för penetrerande övergrepp i 60,9 procent jämfört med 13,0 procent i normalgruppen (Fishers exakta test, $p < .000$).

6.4.1.1 *Sexuella handlingar påtvingad av någon som är mer än fem år äldre*

Om man, som ofta görs i internationell litteratur, sätter en åldersskillnad på fem år eller mer ges en annan information. Antalet ungdomar i bägge grupperna blir färre då en del inte uppgett sin egen eller förövarens eller bådars ålder vid övergreppet eller bägge. Av de 1963 ungdomar som rapporterat att de upplevt att de blivit utsatt för sexuellt övergrepp fördelade sig ålderskillnaden mellan offer och förövare på så sätt att 732 uppgav att förövaren var mer eller mindre jämnårig (ålderskillnad mindre än fem år), 684 att förövaren var fem år äldre eller mer. I gruppen som inte sålt sex hade 536/1909 (28,1 procent) inte uppgett sin ålder, förövarens ålder eller både och. I gruppen som sålt sex var motsvarande siffra 11/49 det vill säga 22,4 procent. Framför allt saknades uppgift på förövaren. Detta innebär att 15,7 procent (664/20) av alla ungdomar i undersökningen uppgav att de tvingats till en sexuell handling mot deras vilja av en person som var minst fem år äldre än de själva. Åldern på ungdomarna var i medeltal 13,5 år medan den för förövarna var 33,5 år. En åldersskillnad mindre än fem år registrerades för 732 (714/18) ungdomar, det vill säga att det var något vanligare (16,9 procent) med oönskade sexuella handlingar som tvingats på den unge av en mer eller mindre jämnårig person.

Tabell 6.19 Sexuella handlingar påtvingad av någon >5 år äldre person

Övergripningsdefinitioner	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N=1979 %	Sålt sex N=37 %	
Någon form av övergrepp	25,0	52,2	.011	4,5	21,6	.000
Någon har blottat sig för dig	13,3	21,7	.424	2,6	16,2	.462
Någon har "kladdat" eller tafsats på dig	19,5	42,2	.079	2,7	10,8	.712
Du har onanerat åt någon	2,0	8,7	.249	0,5	5,4	.220
Du har haft oralsex ¹	2,0	21,7	.002	0,2	2,7	.353
Du har haft samlag ²	4,1	26,1	.009	0,3	10,8	.003
Du har haft analsex ³	1,0	4,3	.398	0,2	5,4	.074
Någon form av "penetrerande" sex enligt ovan ^{1,2,3}	5,2	30,4	.006	0,5	10,8	.010

*Chi² eller Fishers exakta test

Åldern hos offret var i dessa fall i medeltal 15,2 år och förövarens ålder 16,4 år. Det innebär att offren var yngre om de var utsatta av en äldre person än om de var utsatta av en mer jämnårig förövare. Denna skillnad var statistiskt signifikant ($t=11,284$, $p<.000$) och kanske säger detta något om dynamiken mellan ett sexuellt utnyttjande som vuxna utsätter barn och ungdomar för än de gränsöverskridanden som sker mellan barn och ungdomar. Det sistnämnda sker mer mellan jämnåriga och ingår kanske ibland mer i barn och ungdomars sexuella interaktion och utprövning var de interpersonella gränserna går. Att de således har upplevts som påtvingade men att det kanske inte har samma övergreppsvalör som när vuxna tvingar barn och ungdomar till sexuella handlingar.

Vid en analys av resultaten endast rörande de som utsatts för oönskade sexuella handlingar av någon som är fem år äldre minskar givetvis gruppstorleken och därmed styrkan i de statistiska analyserna.

Av tabell 4.19 framgår dock att inom samtliga variabler har de som sålt sex varit med om fler oönskade handlingar än de som inte sålt sex. Mest tydligt blir det bland flickorna som sålt sex som ungefär dubbelt så ofta har varit utsatta av någon äldre person och tydligast i fråga om penetrerande övergrepp som oralsex och samlag. Drygt fem procent av flickorna och en halv procent av pojkar-

na i gruppen som inte sålt sex hade varit utsatta för sexuellt oönskade handlingar medan motsvarande siffra i gruppen som sålt sex var drygt 30 procent bland flickorna och knappt 11 procent bland pojkarna.

6.4.1.2 Sexuella handlingar påtvingade av någon som är relativt jämnårig

Tabell 6.20 visar dem som utsatts av någon som varit mer eller mindre jämnårig, det vill säga där ålderskillnaden inte varit större än fem år. Samma mönster finns här, där flickorna som sålt sex varit mer utsatta än de som inte sålt sex. Återigen gällde detta i första hand penetrerande övergrepp. Även pojkarna som sålt sex hade upplevt mer övergrepp men endast att ha varit tvungen att onanera åt någon var statistiskt signifikant.

Tabell 6.20 Sexuella handlingar påtvingad av någon <5 år äldre person

Övergreppsdefinitioner	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N= 1979 %	Sålt sex N=37 %	
Någon form av övergrepp	23,5	30,4	.459	8,7	29,7	.000
Någon har blottat sig för dig	6,9	17,4	.205	2,3	16,2	.075
Någon har "kladdat" eller tafsat på dig	21,3	30,4	1.000	7,3	18,9	.102
Du har onanerat åt någon	1,9	13,0	.016	1,0	10,8	.040
Du har haft oralsex ¹	2,4	21,7	.000	1,5	8,1	.409
Du har haft samlag ²	4,0	21,7	.002	1,8	10,8	.258
Du har haft analsex ³	1,2	8,7	.048	0,5	2,7	.502
Någon form av "penetrerande" sex enligt ovan ^{1,2,3}	5,7	21,7	.012	2,1	13,5	.152

*Chi² eller Fishers exakta test

Slutligen var det betydligt mindre skillnader mellan grupperna då det gällde de fall där ålderskillnaden mellan grupperna var okänd. I flera fall berodde detta på de få ungdomar som fanns i gruppen som sålt sex inom denna kategori. Endast ett fåtal statistiskt säkerställda skillnader erhöles mellan grupperna. En skillnad (Fishers exakta

test, $p < .012$) var att fler pojkar som sålt sex hade upplevt någon form av sexuellt övergrepp (21,6 procent) än de som inte sålt sex (8,5 procent) och en andra skillnad (Fishers exakta test, $p < .042$) var att flickor som sålt sex oftare (8,7 procent) haft samlag än de flickor som inte sålt sex (1,9 procent).

6.4.1.3 Har utsatta ungdomar kunnat prata med någon om det som hänt

Tabell 6.21 Har ungdomar som har blivit utsatta för sexuella övergrepp kunnat prata med någon om det som hänt?

Utsatt för sexuella övergrepp – har du kunnat prata med någon om det som hänt?	<i>Flickor</i>		$p=^*$	<i>Pojkar</i>		$p=^*$
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N= 1979 %	Sålt sex N=37 %	
Ja	80,9	75,0	.564	67,9	58,8	.439
Nej	19,1	25,0		32,1	41,2	
*Chi ² eller Fishers exakta test						

De flesta ungdomarna i bägge grupperna upplevde att de hade någon att prata med även om pojkar som sålt sex var de som minst tyckte att de hade någon att prata med om övergreppen. Det var dock ett stort bortfall på denna fråga varför det finns en möjlighet att de som valt att inte svara kanske saknat någon att prata med.

6.4.1.4 Kommentarer

Vid en jämförelse mellan olika studier av förekomsten av sexuella övergrepp under uppväxten kommer man vanligtvis fram till lite olika resultat beroende på olika definitioner av övergrepp och olika ålderskriterier på såväl offer som förövare. De flesta studier har bara tittat på övergrepp gjorda av någon äldre person, där en åldersskillnad mellan offer och förövare på fem år eller mer använts.

I denna studie uppgav 5,2 procent av flickorna och 0,5 procent av pojkarna att de utsatts för någon form av penetrerande övergrepp av en fem år äldre person. Om man adderar alla de ungdomar som

inte uppgett åldrar skulle den "sanna" förekomsten för flickor variera mellan 5,2–7,3 procent och för pojkar 0,5–3,0 procent.

I Edgardhs (2001) studie rapporterade 11,2 procent av flickorna och 3,1 procent av pojkarna att de hade blivit utsatta för sexuella övergrepp av någon som var fem år eller äldre (övergrepp bland jämnåriga ingick inte). När man exkluderade blottning, uppgav 7,1 procent av flickorna och 2,3 procent av pojkarna att de hade varit utsatta för sexuella övergrepp. Penetrerande övergrepp rapporterades av 3,1 procent av flickorna och av 1,2 procent av pojkarna. Dessa siffror är något lägre än för denna studie men då måste minst två skillnader beaktas. För det första saknas åldersgruppen 17–18 år i Edgardhs studie, vilket kan förväntas ge en något lägre frekvens. För det andra har föreliggande studie en överrepresentation från det man kan kalla storstadsregioner (Stockholm och Malmö). I Edgardhs studie var det nästan dubbelt (1,8 ggr) så vanligt med erfarenheter av sexuella övergrepp om man kom från någon av de tre storstadsregionerna (Stockholm, Göteborg, Malmö). Detta kan således förklara de relativt små skillnader vi kan se mellan förekomsten av sexuella övergrepp i de två undersökningarna.

I Kommittén mot barnmisshandels enkät till svenska 20-åringar rapporterade 1,6 procent av flickorna att de blivit utsatta för samlag av en vuxen mellan 7–12 års ålder och 2,5 procent rapporterade att det skett mellan 13 och 18 års ålder (SOU 2001:18). Motsvarande siffror bland pojkarna var 0,4 procent 7–12 år och 0,7 procent 13–18 år. Någon samlad förekomst 0–18 år anges inte. Frekvenserna ligger dock tämligen nära såväl denna undersökning som Edgardhs undersökning (Edgardh, 2001).

Få studier har belyst övergrepp mellan jämnåriga. I denna studie rapporterar 23,3 procent av flickorna och 8,7 procent av pojkarna att de blivit sexuellt utsatta av någon mer jämnårig. I en enkätstudie från Linköping svarade 269 18–19 åringar på frågor om sexuella erfarenheter före 13 års ålder (Larsson, Svedin, 2002). I den undersökningen uppgav 13 procent (18 procent flickor och 7 procent pojkar) att de haft oönskade, påtvingade sexuella erfarenheter av någon jämnårig före 13 års ålder. Det vanligaste var försök till samlag eller samlagsliknande aktiviteter men vaginala samlag rapporterades endast av 0,7 procent av flickorna och anala samlag bland 2,4 procent av pojkarna.

Under 1999 upprepade Edgardh sin undersökning, med kompletterande frågor, i tre multikulturella skolor i en Stockholmsförort (Edgardh, 2000). I rapporten "Sex i Blandängen" deltog 272 elever i

år 2 på gymnasieskolan inkluderande elever med individuellt val. Tretton procent av flickorna och tre procent av pojkarna rapporterade någon form av övergrepp men ungefär hälften var "peer abuse", det vill säga sexuellt tvång utövat av någon jämnårig. Denna fördelning stämmer tämligen väl överens med resultatet i denna undersökning.

Att umgänget mellan ungdomar ofta har ett oönskat sexuellt inslag som av ungdomar uppfattas som kränkande eller som sexuella trakasserier har visats i ett par svenska undersökningar. Ehrenlans och Kullenberg (1996) genomförde 1996 en enkätundersökning bland 714 flickor i Stockholm i gymnasiet år 2 och grundskolans år 9. Man fann att 47 procent varit utsatta för sexuella trakasserier. Dessa exemplifierades med till exempel ovälkomna kommentarer och rykten (trakasserier utan beröring) samt tafsande och förslag på sexuella tjänster (trakasserier med beröring). I en annan, nationellt baserad, studie av 1080 flickor och pojkar ur gymnasieskolans första år angav 77 procent av flickorna att de varit utsatta för verbala eller andra kränkningar med sexuell anknytning (Menckel, Witkowska, 2002).

I Osbeck och medarbetares skolundersökning av elever ur år 5, år 8 och andra året i gymnasieskolan (2003) uppgav 35 procent av flickorna och 19 procent av pojkarna att de utsatts för verbala sexuella trakasserier i år 8. Tjugosex respektive 14 procent hade upplevt fysiska sexuella trakasserier. I gymnasieskolan år 2 hade frekvensen av dessa erfarenheter minskat något. Framför allt gällde detta fysiska sexuella trakasserier och flickorna.

Ytterligare en relativt aktuell undersökning är skolverkets kartläggning av hur elever upplever den sociala miljön i skolan (Skolverket, 2002). Enkätundersökningen besvarades av 3 386 elever (år 5, år 8 och år 2 i gymnasieskolan) vid 148 skolor i 86 kommuner. Frågorna som ställdes rörde handlingar som de mött under det senaste året. I undersökningen uppgav var fjärde elev i år 8 och år 2 på gymnasieskolan att de hade blivit utsatta för verbala trakasserier i skolan och 10 procent att de blir tafsade på av andra elever. Ungefär fyra procent av eleverna i dessa årskurser uppger att de blivit utsatta för sexuella övergrepp på skolan. De flesta övergreppen gjordes av andra elever men i knappt en fjärdedel av fallen uppgavs en lärare vara förövare.

I Folkhälsoinstitutets intervjuundersökning (Lewin, 1998) uppgav drygt 4 procent av deltagarna att de har tvingats till sexuella

handlingar och att de vid första tillfället var 15 år eller äldre. Nio av tio av dessa är kvinnor.

... det är vanligast att det första tillfället av sexuellt tvång inträffar i den ålder när unga människor brukar söka en partner. För en tredjedel av de kvinnor som tvingats sexuellt första gången efter det att de fyllt 15 år gäller att de tvingades första gången någon gång i åldern 18–20 år. En mycket viktig aspekt av det sexuella tvång som drabbar vuxna kvinnor och som skiljer det från det sexuella tvång som drabbar barn är att förövaren oftast är en människa som kvinnan har en sexuell relation till. Det handlar således mycket ofta om tvång i en existerande relation. (Lewin, 1998).

Föreliggande undersökning bygger på ungdomar som är närvarande i skolan vid undersökningstillfället och riskerar således att i större utsträckning inte engagera mer problematiska ungdomar som har hög skolfrånvaro på grund av skolk och andra sociala problem.

I Edgardhs (2001) undersökning studerades också elever som var knutna till det kommunala uppföljningsansvaret (KUA), det vill säga de som inte var närvarande i den ordinarie skolundervisningen (school non-attenders). I KUA-gruppen fann man att 28 procent av flickorna och fyra procent av pojkarna rapporterade sexuella övergrepp. Det var således mer än dubbelt så vanligt jämfört med de i skolan närvarande flickorna, men bara något vanligare bland pojkarna som inte var i skolan. Arton procent av flickorna som inte gick i skolan hade upplevt sexuella övergrepp i form av orala, anala eller vaginala samlag.

6.4.2 Barn och ungdomar som tvingat andra till sexuella handlingar – unga förövare

Ungdomarna fick frågan: ”Har du själv dragit in, övertalat, pressat eller tvingat någon annan till sexuella handlingar?”

Svarsalternativen var a) du har blottat dig för någon annan, b) du har ”kladdat” eller tafsat på någon annan, c) du har övertalat, pressat eller tvingat någon annan att onanera åt dig, d) du har övertalat, pressat, eller tvingat någon annan till samlag, e) du har övertalat, pressat eller tvingat någon till oralsex och f) du har övertalat, pressat eller tvingat någon annan till analsex.

Av samtliga 4 343 ungdomar uppgav 309 (7,1 procent) att de någon gång tvingat någon annan till sexuella handlingar. Bland de 4 283 ungdomar som inte sålt sex hade 283 eller 6,6 procent tvingat

någon annan till sexuella handlingar medan 43,3 procent av de 60 ungdomar som uppgett att de sålt sex hade gjort det. Denna skillnad var statistiskt signifikant (Fishers exakta test, $p < .000$). Ett förövarbeteende var inte oväntat mest förekommande bland pojkarna, tabell 6.22.

Det vanligaste förövarbeteendet var pojkar i bägge grupperna som "kladdat" eller tafsats på någon annan. Detta hade 8,0 procent av pojkarna som inte sålt sex gjort medan det var fem gånger vanligare bland pojkarna som sålt sex eller 43,2 procent. Penetrerande övergrepp hade gjorts av 4,1 procent bland pojkarna som inte sålt sex och bland 27,0 procent av de som sålt sex.

Tabell 6.22 Sexuella övergrepp. Unga förövare

Övergripningsdefinitioner Ung förövare	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N=1979 %	Sålt sex N=37 %	
Någon form av övergrepp	2,3	21,7	.000	11,6	56,8	.000
Någon har blottat sig för dig	0,3	8,7	.003	2,6	18,9	.000
Någon har "kladdat" eller tafsats på dig	1,6	21,7	.000	8,0	43,2	.000
Du har onanerat åt någon	–	0,1		1,7	24,3	.000
Du har haft oralsex ¹	0,3	–		2,1	18,9	.000
Du har haft samlag ²	0,6	13,0	.001	2,8	24,3	.000
Du har haft analsex ³	–	–		1,0	18,9	.000
Någon form av "penetrerande" sex enligt ovan ^{1,2,3}	0,8	13,0	.000	4,1	27,0	.000

*Chi² eller Fishers exakta test

176 av de 283 ungdomar som inte sålt sex uppgav 52,3 procent att det bara skett vid ett tillfälle medan drygt 10 procent uppgav att det skett oftare än vid fem tillfällen. Motsvarande siffror bland de som sålt sex var 43,5 procent respektive 13,0 procent. Skillnaden mellan grupperna var inte signifikant. Åldern vid det första tillfället då man tvingade någon till sexuella handlingar var tämligen lika i de två grupperna 15,6–15,7 år.

6.4.2.1 *Kommentar*

Det finns få undersökningar som studerat förövarbeteenden i en normalpopulation av unga människor.

I Sverige sker ingen registrering av ungdomar som begår brott om de är under 15 år. Under år 2000 var knappt 10 procent över 15 år men under 18 år av dem som polisanmälades för misstänkt sexualbrott.

I Socialstyrelsens kartläggning av socialtjänstens kännedom om aktualiserade unga förövare (under 18 år) under år 2000 medverkade 285 av Sveriges kommuner (Socialstyrelsen, 2002). I kartläggningen konstaterades att kanske endast 10–20 procent av sexualbrott begångna av ungdomar blir kända och att av de unga misstänkta förövarna utgörs 90 procent av män. Undersökningen identifierade 197 pojkar och två flickor i åldrarna 12–17 år gamla som aktualiserats under ett år. Med korrektion för bortfallet beräknade man att antalet kända misstänkta unga förövare borde ha varit 235 under år 2000.

Av de 199 misstänkta unga gärningsmännen var medelåldern 14 år och 9 månader. Att medelåldern var något lägre än i den aktuella undersökningen kan bero på att det sannolikt handlat om betydligt allvarligare övergrepp som anmälts till socialtjänsten. I 15 procent av ärendena hade till exempel förövaren använt våld.

I den tidigare nämnda enkätstudien från Linköping (Larsson, Svedin, 2002) uppgav 8,2 procent av gymnasieeleverna att de tvingat något annat barn (när de själva var yngre än 13 år). I studien, som således gällde yngre barn, var det lika vanligt att det var en pojke som en flicka som tvingade någon annan till sexuella handlingar.

6.5 **Konsumtion av pornografi**

6.5.1 **Var kommer ungdomar i kontakt med pornografi?**

En majoritet av alla ungdomar har någon gång sett på pornografi i någon form, tabell 6.23.

Det vanligaste är numera att man ser det hemma via porrfilm på kabel eller satellit-TV eller via Internet.

Flickor som sålt sex hade sett mer pornografi, oberoende av källa, än flickor som inte hade sålt sex. Flickor som sålt sex tittade i stort lika mycket som pojkar på pornografi.

Bland pojkarna tittade alla pojkar mycket på pornografi och det var endast mindre skillnader mellan de som sålt sex och de som inte gjort det.

Tabell 6.23 Konsumtion av pornografi. Typ av källa

Har du sett porr?	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2275–2300 %	Sålt sex N=22–23 %		Ej sålt sex N= 1933–1979 %	Sålt sex N=35–37 %	
Har du någon gång läst en porrtidning. Sett en porrfilm eller tittat på porr på Internet?	76,1	95,7	.028	97,7	88,6	.009
Har du sett porr i tidning?	39,0	82,6	.000	75,4	73,0	.703
Har du sett porr på film på kabel- eller satellit-TV?	61,1	91,3	.003	80,7	78,4	.717
Har du sett porr på hyrd eller köpt videofilm?	16,1	43,5	.002	30,2	45,9	.040
Har du sett porr på Internet?	29,8	82,6	.000	86,2	75,7	.069
Har du sett porr på film på porrbiograf?	0,5	13,0	.000	3,1	10,8	.031
Har du sett på porr, annat?	1,4	4,3	.282	2,3	8,1	.059

*Chi² eller Fishers exakta test

Frekvensen, det vill säga hur ofta man tittade på pornografi, skiljde starkt mellan grupperna, såväl mellan flickorna som mellan pojkarna. Mest tydligt blev det bland pojkarna där 42 procent, av de som uppgav att de sålt sex, tittade mer eller mindre dagligen på pornografi. Pojkar såg generellt mer än flickor på pornografi. Att bara ha tittat vid ett enstaka tillfälle var det vanligaste bland flickor som inte sålt sex.

6.5.2 Hur ofta har ungdomarna kontakt med pornografiskt material?

Ungdomarna fick också svara på hur ofta man tittade på pornografiskt material. Ungdomarna som sålt sex tittade betydligt oftare på porr än de ungdomar som inte sålt sex. Skillnaderna var sta-

tistiskt säkerställda för såväl flickor som pojkar, tabell 6.24. Mest framträdande var att 42,4 procent av pojkarna som uppgav att de sålt sex tittade mer eller mindre dagligen på pornografi.

Tabell 6.24 Konsumtion av pornografi. Hur ofta?

Hur ofta tittar du på porr?	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=1562 %	Sålt sex N=20 %		Ej sålt sex N= 1829 %	Sålt sex N=33 %	
Har bara tittat en gång	49,4	10,0		4,0	3,0	
Tittar en eller par gånger om året	41,2	60,0		25,8	27,3	
Tittar någon gång i månaden	7,3	15,0		30,6	9,1	
Tittar någon gång per vecka	1,8	15,0		29,4	18,2	
Tittar i stort sett varje dag	0,3	–		10,2	42,4	
	100,0	100,0	.000	100,0	100,0	.000

*Chi² eller Fishers exakta test

6.5.3 Vilken typ av pornografi?

Ungdomarna uppgav också i enkäten vilka olika typer av pornografiskt material de sett det vill säga vilka olika sexuella aktiviteter om förekommit i materialet. De vanligaste formerna av sex man kommit i kontakt med via det pornografiska materialet var sex mellan två vuxna människor eller gruppsex. Ovanligast var barnpornografi oavsett vilken grupp man tillhörde. Pojkars större benägenhet av att se på pornografiskt material i allmänhet gjorde att skillnaderna mellan pojkarna i de två grupperna inte blev så markanta som mellan flickorna. Flickorna som sålt sex hade signifikant oftare sett på alla former av pornografiskt skildrat sex jämfört med flickorna som inte sålt sex. Inte minst gällde detta att ha sett barnpornografi, vilket var fjorton gånger vanligare bland flickor som sålt sex. De mer "avancerade" formerna av sex såsom sex med våldsinslag, sex mellan vuxna och barn samt sex med djur var det signifikant vanligare att pojkar som sålt sex också hade kommit i kontakt med.

Tabell 6.25 Konsumtion av pornografi. Vilken typ av pornografi

Typ av pornografi?	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N=1979 %	Sålt sex N=37 %	
Sex mellan en vuxen man och en kvinna	69,2	100,0	.001	92,4	81,1	.021
Sex mellan två vuxna av samma kön	36,0	82,6	.000	51,7	54,1	.776
Sex med våld och tvång	3,5	17,4	.008	11,5	32,4	.001
Sex mellan vuxna och barn	0,6	8,7	.010	3,9	24,3	.000
Sex med djur	3,1	13,0	.036	11,1	43,2	.000
Sex mellan fler än två personer	42,1	82,6	.000	65,7	70,3	.565
*Chi ² eller Fishers exakta test						

6.5.4 Påverkan av pornografi

Ungdomarna fick på en fem gradig skala svara på hur de tyckt att pornografiskt material påverkat dem. Skalan varierade mellan de definierade ändpunkterna 1 = ”stämmer inte alls” till 5 = ”stämmer helt och hållet”.

Tabell 6.26 Konsumtion av pornografi. Påverkan

Hur tycker du att den porr du sett påverkat dig?	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex N=1586-1659 M S.D.		Sålt sex N=22-23 M S.D.			Ej sålt sex N=1770-1831 M S.D.		Sålt sex N=29-32 M S.D.		
Upphetsande	2,60	1,343	3,57	1,308	.001	3,81	1,043	4,26	,930	.019
Avtändande	3,37	1,428	3,17	1,403	.504	2,26	1,168	1,80	1,064	.032
Spännande	2,41	1,332	2,91	1,306	.079	3,16	1,126	3,84	1,068	.001
Äckligt	3,46	1,408	3,32	1,524	.685	2,38	1,173	2,16	1,483	.280
Får lust att pröva det jag sett	1,98	1,288	3,05	1,621	.000	3,19	1,271	4,19	1,014	.000
Jag blir nedstämd	2,32	1,412	2,05	1,253	.357	1,75	,999	1,84	1,344	.610
Likgiltig	2,45	1,330	2,67	1,426	.458	2,38	1,141	2,62	1,374	.257
Jag har lärt mig saker jag inte visste om hur andra människor ser ut	1,81	1,247	2,70	1,579	.001	2,55	1,410	3,05	1,672	.044
Jag blir arg	2,62	1,497	2,23	1,541	.219	1,63	,996	1,65	1,199	.919
Intressant att se hur man kan göra	2,46	1,417	3,30	1,636	.004	3,28	1,297	3,65	1,450	.121
Jag har prövat sexuella handlingar som jag fått idéer till genom porr	1,77	1,290	3,39	1,751	.000	2,43	1,549	4,19	1,108	.000
Jag tycker inte att den porr jag har sett har påverkat mig alls	3,12	1,510	2,09	1,125	.001	2,76	1,359	2,63	1,564	.622

*Chi² eller Fishers exakta test

Av tabell 6.26 framgår att ungdomarna som sålt sex påverkas i större grad än de som inte sålt sex genom att bli upphetsade, få lust att pröva det som sett, lärt sig saker som de inte visste om hur andra människor ser ut, samt att de har prövat sexuella handlingar som de har fått idéer till genom att ha sett på porr. Bland pojkarna som sålt sex ser man också att de tycker att pornografin varit spännande i en högre utsträckning och i en mindre utsträckning att den varit avtändande. Flickorna som sålt sex tycker i större utsträckning än de andra flickorna att pornografin påverkat dem.

6.5.5 Kommentarer

Svenska föräldrar uppger att 81 procent barn och ungdomar 6–16 år använder Internet (SAFT, 2003). Det har således skett en dramatisk utveckling där pornografin flyttat från porrbiografer till videofilmer till betalkanaler för att nu i huvudsak förmedlas via Internet. Detta innebär att såväl tillgången som anonymiteten i tittandet drastiskt ökat. I samma studie uppger föräldrarna att 18 procent av deras barn träffat på material med starkt sexuellt innehåll. I undersökningen som riktade sig direkt till barn 9–16 hade 95 procent dator hemma och 87 procent av dessa hade tillgång till Internet. Vart tredje barn hade en egen dator. Av barnen, som var något yngre än i vår undersökning, hade 34 procent av flickorna och 57 procent av pojkarna avsiktligt eller av misstag besökt en porrsajt.

Antalet ungdomar som sett på pornografi i föreliggande undersökning var i stort sett lika i de bägge grupperna, men flickor som uppger att de sålt sex är de som i störst utsträckning någon gång har sett på pornografi innan 18 års ålder.

Den tydligaste skillnaden mellan grupperna ser man beträffande vilken typ av pornografi man sett respektive intensiteten i tittandet. Det var till exempel 14 gånger vanligare att flickor sett pornografisk material innehållande sex mellan barn och vuxna om man uppgett att man sålt sex och det var drygt fyra gånger vanligare att pojkar som sålt sex sett på pornografi dagligen.

Det som kanske är mest alarmerande är dock att så många uppger att de blir påverkade av vad de sett inom pornografin och att man vill pröva vad man sett. Detta med tanke på att det i gruppen ungdomar som sålt sex dessutom är vanligare att man sett barnpornografi och så kallad våldspornografi.

I "Sex i Blandängen" uppgav 86 procent av pojkarna och 65 procent av flickorna att man tagit del av porr i någon form. Man hade sett på porr både i TV, tidningar och Internet, men TV var det dominerande mediet 1999. Av pojkarna hade 85 procent och av flickorna 60 procent tittat på porr just på TV. "Högkonsumenter" av porr var oftare pojkar och 30 procent av pojkarna och tre procent av flickorna tittade minst en gång i veckan på porr. Av samtliga pojkar hade 42 procent fantiserat om att själv göra något av det man sett, att jämföra med 18 procent av flickorna. Att man försökt omsätta sina fantasier i verkligheten rapporterades av 30 procent av pojkarna och nio procent av flickorna, procenttalen räknade på

samtliga respondenter och inte endast på dem som tittat på, eller brukat titta på, porr.

I Hammarén och Johanssons studie av 1 331 ungdomar från Göteborg och Kalmar ingick 650 elever från år 3 på gymnasiet (2002). I deras undersökning hade 94 procent av pojkarna och 74 procent av flickorna i år 3 på gymnasiet sett på porrfilm, och 88 procent av pojkarna och 51 procent av flickorna läst i en porrtidning. Dessa siffror är tämligen identiska med resultaten i föreliggande undersökning. Att ha sett porrfilm var obetydligt vanligare i vår undersökning och kan förklaras av att porr över Internet inkluderades i frågan. Å andra sidan var det vanligare att ungdomarna läst porrtidning i Hammarén och Johanssons undersökning. Detta kan kanske förklaras med att tre år gått mellan undersökningarna och att porrtidningar minskat i betydelse för pornografi förmedlat över Internet.

Hammarén och Johansson (2002) redovisar att 33 procent av flickorna blir upphetsade av att se på porrfilm och 17 procent av att läsa porrtidning. Motsvarande siffror för pojkarna var 74 och 53 procent.

I RFSU undersökningen (Rogala, Tydén, 2001) hade 99,3 procent av de unga männen (16–25 år) erfarenheter av pornografi, varav 16,2 procent uppgav att de ofta sett på pornografi. I den svenska sexualvaneundersökningen hade 76 procent av männen (18–24 år) sett pornografisk film det senaste året (Lewin et al., 1998). De flesta hade sett film via kabel/satellit TV.

Av de unga männen i RFSU undersökningen ansåg 53,2 procent att man påverkas av pornografi och de vanligaste följdsvaret var att man "får nya idéer".

Bland de unga kvinnorna (14–20 år) i RFSU undersökningen (Rogala, Tydén, 1999) hade 79,7 procent sett pornografi och 30,8 procent ansåg att man påverkas av pornografi.

Fler i gruppen som konsumerat pornografi hade givit oralsex och haft analsex i RFSU undersökningarna och detta stämmer väl med andra undersökningar (Lewin et al., 1998, Jonsson, 1998, Hammarén, Johansson, 2002). Detta innebär inte med självklarhet att det finns en entydig förklaring att pornografin leder till idéer att utföra vad man sett. Föreliggande undersökning och ungdomarnas svar ger dock ett stöd till att ett dylikt samband föreligger.

6.6 Attityder

6.6.1 Attityder till att sälja sexuella tjänster

Samtidigt som ungdomarna svarade på frågan, om de hade sålt sexuella tjänster, fick de frågan, om de kunde tänka sig att göra det i framtiden och om de kunde acceptera att någon annan gjorde det. Svaret var ”ja” eller ”nej” med avseende på ett antal sexuella situationer.

Tabell 6.27 Kan du tänka dig att pröva någon av följande situationer?

Kan tänka mig att göra det i framtiden, svar "ja"	<i>Flickor</i>		p=*	<i>Pojkar</i>		p=*
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %		Ej sålt sex N=1979 %	Sålt sex N=37 %	
Att visa ditt könsorgan för någon mot ersättning	3,8	36,4	.000	21,4	65,5	.000
Att låta dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning	8,4	52,2	.000	18,4	62,1	.000
Att onanera åt någon mot ersättning	1,7	27,3	.000	8,3	50,0	.000
Att ha munsex (oralsex) mot ersättning	1,2	9,1	.029	9,2	48,3	.000
Att ha samlag mot ersättning	2,0	2,7	.000	15,5	69,0	.000
Att ha analsex mot ersättning	0,4	–		6,0	41,4	.000
Att bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning	1,9	18,2	.001	11,0	54,8	.000

*Chi² eller Fishers exakta test

Pojkar kan i högre utsträckning än flickor tänka sig att sälja sexuella tjänster i framtiden, både i undersökningsgruppen och i jämförelsegruppen. Detta ligger i linje med att fler pojkar än flickor uppger att de faktiskt har sålt sexuella tjänster.

Ungdomar som har erfarenhet av att sälja sexuella tjänster är signifikant mer positiva till att göra det i framtiden än ungdomar som inte har sålt sexuella tjänster. Enda undantaget är alternativet ”att ha analsex mot ersättning”, där varken flickor med eller utan erfarenhet av att sälja sexuella tjänster kan tänka sig det. Det framgår inte i vilken utsträckning ungdomar som har sålt sexuella

tjänster och som kan tänka sig att göra någon av situationerna i framtiden redan har erfarenhet av just denna situation.

Att ungdomar kan tänka sig att sälja en sexuell tjänst i framtiden innebär inte med nödvändighet att de också kommer att göra det.

Tabell 6.28 Kan du acceptera att någon annan gör det?

Kan du acceptera att någon annan gör det?	<i>Flickor</i>			<i>Pojkar</i>		
	Ej sålt sex N=2300 %	Sålt sex N=23 %	p=*	Ej sålt sex N=1979 %	Sålt sex N=37 %	p=*
Att visa ditt könsorgan för någon mot ersättning	28,1	77,3	.000	45,7	78,6	.001
Att låta dig fotograferas eller filmas naken mot ersättning	39,1	77,3	.000	52,9	74,1	.029
Att onanera åt någon mot ersättning	22,3	54,5	.001	35,0	74,1	.000
Att ha munsex (oralsex) mot ersättning	20,9	42,9	.027	34,0	70,4	.000
Att ha samlag mot ersättning	20,3	50,0	.002	36,4	78,6	.000
Att ha analsex mot ersättning	18,5	45,5	.004	30,9	66,7	.000
Att bli fotograferad eller filmad i sexuella situationer mot ersättning	25,9	61,9	.000	42,2	74,1	.001

*Chi² eller Fishers exakta test

Även här är skillnaderna signifikanta mellan undersökningsgruppen och jämförelsegruppen. Både pojkar och flickor som har sålt sexuella tjänster kan i större utsträckning än ungdomar som inte har gjort det acceptera att andra säljer sexuella tjänster.

Jämför man tabellerna 6.27 och 6.28, är det tydligt att ungdomar i högre grad kan acceptera att andra säljer sexuella tjänster än att de själva kan tänka sig att göra det i framtiden.

6.6.2 Attityder till sexuella övergrepp

Ungdomarna svarade på en femgradig skala från 1 = ”instämmer inte alls” till 5 = ”instämmer helt och hållet”.

Tabell 6.29 Attityder till sexuella övergrepp

Attityder till sexuella övergrepp	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex N=2228–2232		Sålt sex N=22–23			Ej sålt sex N=1851–1856		Sålt sex N=35		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
Om ungdomar låter sig utnyttjas sexuellt av andra är det deras eget ansvar.	1,98	1,174	2,61	1,469	.011	2,48	1,323	3,26	1,442	.001
Om flera hade varit med skulle du ha utnyttjat en annan ungdom sexuellt.	1,07	,399	1,23	,752	.063	1,23	,684	2,17	1,524	.000
Ungdomar som är med i en grupp kompisar måste tåla att bli sexuellt utnyttjade av andra.	1,04	,340	1,26	,619	.003	1,16	,598	2,26	1,686	.000
*T-test										

Första och tredje påståendet som redovisas i tabellen fokuserar på om ungdomen har ett eget ansvar om han/hon blir sexuellt utnyttjad. Samtidigt som procentuellt fler ungdomar i undersökningsgruppen har egna erfarenheter av sexuella övergrepp jämfört med jämförelsegruppen (se tabell 6.18), tenderar de i större utsträckning än jämförelsegruppen till att lägga ansvaret för övergreppet på den utsatta ungdomen.

Sannolikheten att själv utnyttja en annan ungdom sexuellt, om flera andra är med, är mycket låg hos flickorna, både i undersöknings- och i jämförelsegruppen. Däremot är skillnaden mellan pojkarna signifikant och pojkarna i undersökningsgruppen kan i större utsträckning än de i jämförelsegruppen tänka sig att begå ett sexuellt övergrepp. Frågan innehåller en del premisser – övergrepp mot ungdom, ej barn, och övergrepp där flera är med – och kan därför inte utan vidare jämföras med de faktiska övergreppen som ungdomarna rapporterar (se tabell 6.22).

6.6.3 Attityder till sexuella relationer mellan barn och vuxna

Ungdomarna svarade på frågan om hur troligt det skulle vara att ungdomen skulle ha sex med barn på en femgradig skala från 1 = ”mycket sannolikt” till 5 = ”helt osannolikt”.

Tabell 6.30 Hur troligt är det att du skulle ha sex med ett barn om du var säker på att ingen skulle få veta om det och du helt säkert inte skulle bli straffad?

Hur troligt är det att du skulle ha sex med ett barn?	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex N=2247		Sålt sex N=21			Ej sålt sex N=1918		Sålt sex N=36		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
	4,86	,694	4,81	,512	.749	4,61	1,023	4,08	1,402	.002
*T-test										

Detta är den enda frågan i enkäten, där åldern på barnet inte är närmare specificerad. Det finns alltså utrymme för ungdomarnas egna tolkningar. De flesta ställer sig helt avvisande till att ha sex med ett barn. Spridningen är dock större bland pojkarna och här finns även en signifikant skillnad mellan undersökningsgruppen och jämförelsegruppen såtillvida att pojkarna i undersökningsgruppen i högre grad kan tänka sig att ha sex med ett barn.

Ungdomarna svarade också om en rad påståenden om sexuella relationer mellan barn och vuxna. En femgradig skala från 1 = ”instämmer inte alls” till 5 = ”instämmer helt och hållet” användes.

Tabell 6.31 Attityder till sexuella relationer mellan barn och vuxna

Här följer några påståenden om sexuella relationer mellan barn och vuxna (vuxen > 18 år, barn < 15 år)	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex N=2203-2281 M S.D.		Sålt sex N=22-23 M S.D.			Ej sålt sex N=1914-1955 M S.D.		Sålt sex N=35-37 M S.D.		
De flesta barn som berättar om sexuella övergrepp säger sanningen.	3,70	1,148	3,13	1,100	.017	3,24	1,100	2,71	1,405	.005
En vuxen och ett barn borde ha rätt att ha sex tillsammans om båda vill det.	1,88	1,173	2,17	4,403	.238	1,95	1,221	2,67	1,656	.001
Sex mellan en vuxen och ett barn skadar troligtvis barnet allvarligt.	4,01	1,233	3,59	1,532	.117	3,89	1,222	3,49	1,539	.047
Barn försöker ibland att förföra vuxna.	2,65	1,250	3,39	1,340	.005	2,85	1,240	3,51	1,304	.001
Sexuella övergrepp på barn är mindre vanliga än folk tror.	1,89	1,174	2,09	1,505	.418	2,25	1,133	2,50	1,231	.183
Att ha sex med en barnprostituerad är sexuellt utnyttjande.	4,81	,645	4,87	,458	.643	4,60	,942	4,00	1,312	.000
Det är inte fel att lära barn något om sex genom att beröra deras könsdelar.	1,54	1,267	1,70	1,396	.569	1,76	1,355	2,95	1,731	.000
Även om det verkar som om en 14-åring vill ha sex med en vuxen, har den vuxne ingen rätt att bete sig sexuellt i förhållande till honom eller henne.	4,12	1,184	3,65	1,191	.061	3,80	1,311	3,19	1,508	.007
Små barn har sällan sexuella fantasier om vuxna.	3,38	1,310	3,00	1,477	.164	3,13	1,343	2,97	1,404	.472
Många barn skulle vilja ha sex med en vuxen om de bara provade.	1,63	,926	1,91	1,019	.163	2,22	1,166	3,08	1,402	.000
Några 13-åringar är så mogna att det inte är fel om de har sex med en vuxen.	1,67	1,004	2,64	1,329	.000	1,99	1,152	2,89	1,487	.000
De som förgriper sig sexuellt på barn skall sättas i fängelse.	4,76	,728	4,57	,896	.192	4,62	,874	3,94	1,492	.000
Barn påstår ibland att de har blivit sexuellt utnyttjade för att få uppmärksamhet eller för att ge igen för något.	2,71	1,137	3,30	1,396	.013	3,15	1,085	3,57	1,281	.022
Sex med barn är relativt harmlöst.	1,81	1,373	2,00	1,272	.523	1,88	1,287	2,42	1,317	.014
Sex mellan en 17-åring och hans eller hennes styvföräldrar borde inte betraktas som kriminellt.	1,66	1,164	1,64	1,177	.935	2,29	1,402	3,31	1,530	.000

*T-test

Ungdomarna i undersökningsgruppen har en mer tillåtande attityd än jämförelsegruppen när det gäller sexuella relationer mellan barn och vuxna, där den vuxne är över 18 år och barnet under 15 år, tabell 6.31. I förhållande till jämförelsegruppen lägger de också ett större ansvar på barnet när det gäller sexuella övergrepp (även här är den vuxne över 18 år och barnet under 15 år). Hos flickorna är skillnaderna mellan grupperna oftast inte så stora att de är signifikanta. Hos pojkarna däremot är de flesta skillnader signifikanta.

I de följande tre tabellerna, 6.32–6.34 svarade ungdomarna på en femgradig skala från 1 = ”instämmer inte alls” till 5 = ”instämmer helt och hållet”.

Tabell 6.32 Om ett barn och en vuxen vill ha sex med varandra borde det vara tillåtet

Om ett barn och en vuxen vill ha sex med varandra borde det vara tillåtet.	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex		Sålt sex			Ej sålt sex		Sålt sex		
	N=2286–2287		N=23			N=1954–1960		N=37		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
Barnet är mellan 12 och 14 år gammalt.	1,55	,923	2,35	1,265	.000	1,71	1,068	2,54	1,677	.000
Barnet är mellan 10 och 12 år gammalt.	1,05	,351	1,17	,491	.092	1,11	,506	1,78	1,436	.000
Barnet är under 10 år gammalt.	1,03	,321	1,09	,417	.383	1,06	,444	1,62	1,320	.000
*T-test										

Tabell 6.33 Sex mellan ett barn och en vuxen skadar sannolikt barnet allvarligt

Sex mellan ett barn och en vuxen skadar sannolikt barnet allvarligt.	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex		Sålt sex			Ej sålt sex		Sålt sex		
	N=2278–2284		N=23			N=1950–1954		N=37		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
Barnet är mellan 12 och 14 år gammalt.	3,98	1,163	3,43	1,199	.026	3,74	1,248	3,27	1,539	.025
Barnet är mellan 10 och 12 år gammalt.	4,54	1,161	4,26	1,356	.248	4,45	1,196	3,59	1,707	.000
Barnet är under 10 år gammalt.	4,59	1,185	4,39	1,406	.422	4,54	1,216	3,78	1,702	.000
*T-test										

Tabell 6.34 Kryssa för hur sannolikt det är att du skulle vilja ha sex med ett barn om du var säker på att ingen fick veta om det och att du helt säkert inte blev straffad

Hur sannolikt är det att du skulle vilja ha sex med ett barn om du var säker på att ingen fick veta om det och att du helt säkert inte blev straffad om:	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex		Sålt sex			Ej sålt sex		Sålt sex		
	N=2273 M	2275 S.D.	N=23 M	23 S.D.		N=1952 M	1953 S.D.	N=37 M	37 S.D.	
Barnet är mellan 12 och 14 år gammalt.	1,17	,741	1,48	1,082	.048	1,66	1,118	2,76	1,706	.000
Barnet är mellan 10 och 12 år gammalt.	1,13	,694	1,17	,834	.750	1,15	,700	1,73	1,465	.000
Barnet är under 10 år gammalt.	1,13	,692	1,17	,834	.738	1,13	,674	1,68	1,492	.000
*T-test										

Tabellerna 6.32 och 6.34 visar att de flesta ungdomar, både pojkar och flickor i både undersöknings- och jämförelsegruppen, ställer sig avvisande till sex mellan en vuxen och ett barn, om barnet är 12–14, 10–12 eller mindre än 10 år gammalt. Pojkarna i undersökningsgruppen har dock en tendens att vara mer tillåtande till sex mellan vuxen och barn; skillnaden till jämförelsegruppen är signifikant. När det gäller flickorna är skillnaden mellan undersökningsgruppen och jämförelsegruppen endast signifikant när barnet är mellan 12 och 14 år gammalt. Möjligen speglar dessa attityder ungdomarnas egna sexuella erfarenheter. Som framgår av avsnitt 6.3.1. är medelåldern för den sexuella debuten lägre i undersökningsgruppen än i jämförelsegruppen (14,4 respektive 15,6 år). Det framgår dock inte om partnern vid debuten var en jämnårig eller en vuxen (över 18 år).

Resultaten i tabell 6.33 pekar åt samma håll, men här är ungdomarnas avståndstagande till sex mellan vuxen och barn inte lika tydligt. Det verkar ologiskt, men kan eventuellt förklaras av hur frågorna ställdes i enkäten. Frågorna följer direkt på varandra, i samma ordning som de redovisas här i tabellerna 6.32, 6.33 och 6.34. Man kan förvänta sig att ungdomar som har en helt negativ attityd till sex mellan vuxna och barn, svarar 1 = ”instämmer inte alls” på frågorna i tabellerna 6.32 och 6.34, men 5 = ”instämmer helt och hållet” på frågan i tabell 6.33. Det finns en risk att en del ungdomar med negativ attityd av misstag istället svarade 1 =

”instämmer inte alls” på samtliga frågor. För detta talar att spridningen är större i tabell 6.33.

6.6.4 Kommentarer

Sambandet mellan attityder och handlingar är komplext. En positiv attityd till en företeelse innebär inte nödvändigtvis att man ägnar sig åt motsvarande handlingar och vice versa. Medan en attityd är mer generell, påverkas den konkreta handlingen förutom av attityden också av en rad faktorer i den konkreta situationen, som kan leda till att man handlar i motsats till eller inte helt i överensstämmelse med sin attityd. Som det framgår av resultaten när det gäller attityder till att sälja sexuella tjänster, kan det också finnas skillnader mellan vad man kan tänka sig att göra själv och vad man kan acceptera hos andra. Just i denna fråga är det kanske lättare att ta ställning för egen del, medan man inte vill ”lägga sig i” vad andra gör.

Mossige (2001) har undersökt 710 norska ungdomar i åldern 18–20 år med avseende på deras attityder till sexuella kränkningar och övergrepp. Bland annat fick ungdomarna svara på en fråga som även finns i vår undersökning (se tabellerna 6.30 och 6.34) ”Hur sannolikt är det att du skulle ha sex med ett barn om du var säker på att ingen skulle få veta om det och att du helt säkert inte skulle bli straffad?”. I den delen av frågan då barnets ålder är definierad, används dock andra åldersintervaller: barnet är under 12 år, mellan 13 och 14 år eller 15 år gammalt. För de två lägre åldersgrupperna uppger en majoritet av både pojkar och flickor att det är helt osannolikt att de skulle ha sex med ett barn (93 procent av pojkarna och 98,3 procent av flickorna när barnet är under 12 år respektive 80,1 procent av pojkarna och 96 procent av flickorna när barnet är mellan 13 och 14 år). Den åldern då man enligt lag får ha sex i Norge är 16 år. 63,2 procent av pojkarna uppger att de inte utesluter sex med en 15-åring, medan 82,4 procent av flickorna menar att det är osannolikt att de skulle ha sex med en 15-åring. När barnets ålder inte har definierats, utesluter 71,4 procent av pojkarna och 90,8 procent av flickorna helt att de skulle ha sex med barnet. Liksom i vår undersökning är variationen bland pojkarna större, det vill säga standardavvikelsen i deras svar är större än hos flickorna.

7 Ungdomarnas upplevelse av att svara på frågeformuläret

Ungdomarna svarade på en femgradig skala från 1="instämmer inte alls" till 5="instämmer helt och hållet".

Tabell 7.1 Ungdomarnas upplevelse av att svara på frågeformuläret

Hur var det för dig att svara på det här frågeformuläret?	<i>Flickor</i>				p=*	<i>Pojkar</i>				p=*
	Ej sålt sex N=2227-2265		Sålt sex N=22-23			Ej sålt sex N=1898-1920		Sålt sex N=35		
	M	S.D.	M	S.D.		M	S.D.	M	S.D.	
Frågorna var relevanta.	3,92	1,022	4,09	1,306	.444	3,71	1,073	3,74	1,172	.847
Frågorna var obehagliga.	2,11	1,299	2,43	1,590	.228	2,09	1,223	2,31	1,367	.274
Frågorna fick mig att tänka på flera saker som jag inte hade tänkt på förr.	2,51	1,371	2,13	1,517	.189	2,31	1,305	2,63	1,374	.154
Jag tycker inte att man skall ställa sådana frågor till folk.	1,47	,986	1,39	,941	.702	1,76	1,171	2,34	1,533	.004
Frågorna tar upp viktiga teman.	4,59	,811	4,30	1,185	.098	4,28	1,018	3,89	1,231	.023
Jag blev pressad att svara något jag inte menar.	1,44	,869	1,35	,775	.627	1,62	1,018	1,94	1,162	.062
De som uppfattar sig själva som sexuellt avvikande skulle aldrig ge ärliga svar på sådana frågor.	2,70	1,282	2,73	1,549	.907	2,93	1,305	3,00	1,515	.764
Frågorna kan påverka på ett olyckligt sätt.	1,89	1,082	2,17	1,466	.217	2,11	1,164	2,11	1,255	.987
Frågorna var svåra att besvara.	2,45	1,248	3,00	1,243	.037	2,38	1,240	1,94	1,235	.039
Frågorna var provocerande.	1,65	1,002	2,18	1,435	.014	1,93	1,144	1,94	1,110	.961
Jag tycker att frågorna var för privata.	1,96	1,208	2,04	1,224	.728	2,12	1,259	2,43	1,420	.150
Jag svarade uppriktigt på frågorna.	4,88	,392	4,74	,541	.098	4,75	,536	4,46	,886	.001
*T-test										

Av svaren att döma har äldre ungdomar en stor förståelse för enkätundersökningar av denna typ. Detta återspeglas i att en majoritet i såväl undersökningsgruppen (63 procent) som i jämförelsegruppen (64 procent) upplevde frågorna som relevanta (position 4–5) eller att enkäten tar upp viktiga teman, 69 procent i undersökningsgruppen och 85 procent i jämförelsegruppen. Pojkarna som sålt sex svarade såg frågorna som minst relevanta, v.g. se tabell 7.1. Endast 10 procent respektive fem procent i jämförelsegruppen tyckte att frågorna var mindre relevanta respektive inte tog upp viktiga teman (position 1–2). Motsvarande andel i gruppen som sålt sex var 14 procent på bägge frågorna.

Att frågorna fångade de närvarande elevernas intresse kunde också konstateras av forskningsmedarbetarna och kommentarer av lärarna av typen ”det är sällan de sitter så tysta och koncentrerade”.

Det utesluter inte att en del elever kände ett visst obehag med att fylla i enkäten. Sjutton procent av eleverna i som ej sålt sex tyckte frågorna var obehagliga att besvara (4–5 på femgradig skala) och nio procent respektive 14 procent att de var provocerande eller för privata. Motsvarande andel av ungdomarna som sålt sex var 24, 18 respektive 17 procent.

Med tanke på frågornas komplexitet och känsliga ämne parat med att det var en stor del ungdomar med invandrarbakgrund i undersökningen var det viktigt att få en uppfattning om ungdomarna tyckte att frågorna vara svåra att besvara. Tjugotvå procent av ungdomarna i jämförelsegruppen och 21 procent i undersökningsgruppen instämde helt eller delvis i att frågorna var svåra att besvara (4–5 på femgradig skala). Flickorna i undersökningsgruppen var de som upplevde frågorna som svårast medan det var det omvända förhållandet ibland pojkarna där jämförelsegruppen skattade frågorna som svårare, tabell 7.1.

Avslutningsvis svarade ungdomarna på hur uppriktigt man besvarat enkäten. I detta avseende svarade 98 procent av jämförelsegruppen att de instämde helt och hållet eller delvis i att de svarat sanningsenligt på enkäten (4–5 på femgradig skala). I undersökningsgruppen, det vill säga de ungdomar som sålt sex, var motsvarande andel 95 procent. Den skillnad man kunde notera var att det var fler 5:or i undersökningsgruppen än i jämförelsegruppen och denna skillnad var signifikant då det gällde pojkarna. I undersökningsgruppen svarade 2 pojkar att det inte helt stämde eller inte stämde alls då det gällde deras uppriktiga ifyllande av enkäten.

8 Avslutande diskussion

Den aktuella undersökningen är den första undersökningen i Sverige som försöker närma sig fenomenet och förekomsten att sälja sex mot ersättning/pengar i en normalpopulation ungdomar i 18 års ålder. Studien baseras på ett representativt urval av 4 343 elever i år 3 i gymnasieskolan från fem kommuner med olika storlek. Detta innebär inte att undersökningen är representativ för alla 18 åringar i Sverige. Ungdomar från mindre kommuner är underrepresenterade och därför kan undersökningens resultat inte sägas ge en "sann bild" hur vanligt fenomenet att sälja sex mot ersättning pengar är i Sverige. Detta talar för en något lägre förekomst än vad undersökningen visar.

Undersökningen har en deltagarfrekvens på drygt 77 procent. Detta är ett ungefär 10 procent lägre deltagande än förväntat, då ungefär 13 procent av gymnasieeleverna i till exempel Stockholm dagligen är frånvarande från skolan. Denna "normala" frånvaro utgörs till hälften av giltig föranmäld frånvaro och till hälften av icke giltig frånvaro. I den senare gruppen och i undersökningens bortfall kan sannolikt elever med till exempel skol- och diverse sociala problem vara överrepresenterade. Elever som bor på olika institutioner och/eller är föremål för olika insatser från samhällets sida ingår inte. I såväl bortfallet som bland de ungdomar som inte nås via undersökningen kan man förvänta sig att proportionen ungdomar som någon gång sålt sex mot ersättning/pengar skulle vara större än bland de deltagande ungdomarna. Detta talar för att förekomsten sannolikt skulle varit något högre om dessa elever hade kunnat medverka i studien.

Denna rapport avser inte, även om mycket data insamlats, att analysera svenska ungdomars sexualvanor och attityder utan att studera den grupp ungdomar som sålt sex mot ersättning/pengar. Utöver förekomsten och därmed relaterade företeelser är huvudsyftet att studera på vilket sätt ungdomar som sålt sex skiljer sig från ungdomar som inte sålt sex under uppväxten.

Det första vi vill understryka beträffande resultatet är att 98,6 procent av ungdomarna i undersökningen inte sålt sex mot ersättning/pengar.

Det är viktigt att påpeka att endast en liten del av de medverkande ungdomarna har sålt sex mot ersättning/pengar nämligen

1,0 procent av flickorna och 1,8 procent av pojkarna. Även om denna grupp till sitt omfång är liten så innebär det inte heller att samtliga av dessa ungdomar kan ses som prostituerade. Endast den grupp som sålt sex vid fler än fem tillfällen, dvs. 17 ungdomar eller 0,4 procent av samtliga i studien ingående ungdomar, närmar sig det vi kanske i dagligt tal skulle uppfatta som prostitution.

Studien bekräftar tidigare norska undersökningar att 1–2 procent av alla ungdomar bejaktar att de någon gång under uppväxten sålt sex mot ersättning samt att det är vanligare bland pojkar än bland flickor.

Det andra vi vill understryka är att den grupp som i enkäterna uppger att de sålt sex mot ersättning/pengar är en grupp ungdomar med många särdrag och svårigheter.

Ungdomarna som i undersökningen uppger att de sålt sex mot ersättning/pengar karaktäriseras i jämförelse med de ungdomar som inte sålt sex (endast skillnader $p < .01$ har tagits med) av att de:

- oftare har invandrarbakgrund (pojkar)
- oftare är rökare och röker mer (pojkar)
- börjar tidigare dricka alkohol och har en större alkoholkonsumtion (flickor + pojkar)
- oftare har begått regelbrott i form av
 - stöld (flickor + pojkar)
 - inbrott samt bil- eller motorcykelstöld (pojkar)
 - köpt sex (pojkar)
 - använt hasch/marijuana eller andra narkotiska preparat (flickor)
- har sämre upplevd psykisk hälsa i form av
 - sömnproblem (flickor + pojkar)
 - känt sig olycklig eller nere (flickor)
 - känt sig spänd och stel (flickor + pojkar)
- upplevt mer svårigheter i relation till föräldrarna i form av
 - att föräldrarna inte pratat med dem eller brytt sig om dem (pojkar)
 - att föräldrarna behandlat dem som yngre och försökt kontrollera dem (pojkar)
- haft en tidigare sexualdebut och fler sexualpartners (flickor + pojkar)
- upplevt sig ha en större sexuell erfarenhet (flickor + pojkar)
- haft en större sexuell lust (pojkar)

- oftare erfarenheter av oralsex och analsex (flickor + pojkar)
- oftare erfarenheter av heterosexuella samlag (flickor)
- oftare erfarenheter av homosexuella samlag (pojkar)
- oftare varit utsatt för sexuella övergrepp av vuxna och av jämnåriga (flickor + pojkar)
- oftare utsatt andra för sexuella övergreppshandlingar (flickor + pojkar)
- i större utsträckning sett på pornografi (flickor)
- tittat oftare på pornografi (flickor + pojkar)
- sett mer på pornografi med
 - tvångs och våldsinslag samt sex mellan vuxna och barn (flickor + pojkar)
 - sex med djur (pojkar) eller med gruppsex (flickor)
- oftare upplevt pornografin som upphetsande (flickor) eller spännande (pojkar)
- oftare fått lust att pröva det dom sett (flickor + pojkar)
- oftare lärt sig från pornografin (flickor)
- oftare prövat sexuella handlingar som man fått idéer till genom porr (flickor + pojkar)
- har liberalare attityder till att sälja sex för egen del i framtiden eller att acceptera att andra gör det (flickor + pojkar)
- oftare en tendens att skylla på barnet om det blir utnyttjat sexuellt (pojkar)
- liberalare attityd till sex mellan vuxna och barn under 15 år (framförallt pojkar)
- liberalare inställning till att själv utnyttja en annan ungdom i grupp (pojkar)

De mönster vi tycker oss se bland ungdomar som sålt sex mot ersättning/pengar är minst två.

Det första mönstret är att dessa ungdomar har levt och lever ett påtagligt sexualiserat liv.

Detta mönster av sexualisering tar sig en mängd uttryck inom sexualitetens område med tidig debut, intensivare sexualliv med fler partners och större erfarenhet av olika sexuella aktiviteter inklusive i en del fall en ökad andel ungdomar som uppvisar sexuella förövarbeteenden. En del av detta kan med sannolikt kopplas till erfarenheter av egna sexuella övergrepp och andra traumatiska upplevelser under uppväxten. Att ett sexualiserat beteende är vanligare efter

sexuella övergrepp visa många tidigare studier (Kendall-Tackett et al., 1993) likaså att ett förövarbeteende oftare emanerar ur omsorgssvikt, misshandel och egna sexuella övergrepp (Långström, 2000). Dessa faktorer är dessutom väl kända riskfaktorer för barn som hamnar i prostitution (se avsnitt 3. Tidigare undersökningar och forskning).

Den aktuella studien visar att det finns ett klart samband mellan sexuella övergrepp och sexuell exploatering definierat som att ha sålt sex mot ersättning. Ordningsföljden som kunnat kartläggas för en del av barnen visar att sexuella övergrepp i någon form vanligtvis föregår en sexuell exploatering. Detta behöver uppmärksammas och man kan inte nog understryka vikten av att barn som utsatts för sexuella övergrepp uppmärksammas och får adekvat hjälp och behandling.

Det andra mönstret är att sälja sex också kan ses som ytterligare ett uttryck för ett utagerande, prövande och gränsöverskridande beteende bland många andra. Ett stöd för det kan ses i den påtagligt ökade förekomsten av rökning, alkoholförtäring och olika asociala handlingar som stölder, inbrott, framför allt bland pojkar, och missbruk, framför allt bland flickor.

Undersökningen visar också att pojkar med invandrabakgrund är överrepresenterade i undersökningsgruppen. Kanske är det så att invandrarungdomar och framför allt pojkar riskerar att mer än andra blir osäkra i sin roll, inklusive sin sexualitet, i en ny kultur med ofta en mer liberal syn på sex och samlevnad. Dessutom översköjda av det moderna samhällets sexualiserade budskap via olika media. Vad är rätt vad är fel?

Någon egentligt bra förklaring varför pojkar med invandrabakgrund är överrepresenterade kan vi inte utläsa ur materialet utan här behövs kompletterande med intervjuundersökningar.

Den undersökning som ligger närmast till hands att jämföra med är Hegna och Pedersens undersökning från Oslo (2002).

Hegna och Pedersen (2002) fann överraskande få sammanhang mellan försäljning av sexuella tjänster och sociodemografiska kännetecken och olikheter när det gäller familjebakgrund. Det verkade också som om ungdomar med dessa erfarenheter klarade sig relativt bra i skolan. Eftersom det är en undersökning som genomfördes i skolan, ingår ungdomar som helt har droppat ut ur skolan endast i liten utsträckning samtidigt som man kan förvänta sig att de har mer erfarenhet av att sälja sexuella tjänster.

Dessa fynd stämmer tämligen väl med föreliggande undersökning som inte heller visar på påtagliga socioekonomiska skillnader mellan grupperna. Den skillnad som är mest tydlig jämfört med Hegna och Pedersens undersökning är den nyss beskrivna ökade andelen av ungdomar med invandrarbakgrund.

I det stora hela så förefaller det som om likheterna i resultaten mellan de två studierna är betydligt fler än skillnaderna.

Vad som först och främst kännetecknade ungdomar i bägge studierna och som har erfarenhet av att sälja sexuella tjänster, var en mycket tidigare samlagsdebut, fler sexualpartners, att de rapporterade beteendeproblem inklusive kriminalitet, psykiska problem, alkoholproblem och användning av narkotika i en helt annan utsträckning än andra ungdomar.

8.1 Vad saknas – vad behöver göras?

8.1.1 Fortsatt forskning

Detta är den första rapporten från forskningsprojektet ”Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter”. Denna första rapport fokuserar på ungdomar som sålt sex mot ersättning/ pengar. Ytterligare rapporter planeras beträffande normalitet, sexuella övergrepp och sexuella förövarbeteenden hos unga människor.

Denna del av forskningsprojektet kan heller inte sägas vara avslutad. Dels återstår att vetenskapligt bearbeta materialet ytterligare med bland annat multivariat logistisk regression för flickor och pojkar var för sig för att kunna besvara frågan om vilka förhållanden är det som har störst betydelse för risken att ungdomar ska sälja sexuella tjänster.

Undersökningens upplägg har inneburit att barn som av olika skäl inte finns i skolan lyser med sin frånvaro. Undersökningen behöver således kompletteras med studier av ungdomar i motsvarande ålder som befinner sig inom samhällsvård och andra skolformer. Det finns all anledning att tro, med stöd av tidigare forskning, att andelen ungdomar som sålt sex är större i denna grupp än i den presenterade undersökningsgruppen.

Vad som ytterligare saknas är en djupare förståelse för ungdomarnas situation och ungdomarnas bevekelsegrunder till att sälja sex. En förståelse som inte kan fås via enkäter utan endast kan nås via individuella djupintervjuer med ungdomar som sålt sex mot

ersättning/pengar. En intervjuundersökning kopplad till enkäterna var ej möjlig, eftersom man då inte hade kunnat garantera anonymiteten. En sådan behöver göras separat i framtiden.

8.1.2 Insatser mot sexuell exploatering

Undersökningen visar på en grupp ungdomar som utöver att de sålt sex mot ersättning har en mängd andra problem i sina liv. Vi tror inte på att det är möjligt att rikta insatser specifikt mot denna grupp utan insatser behövs riktas mot en bredare målgrupp av ungdomar som är på glid i samhället.

Utöver föräldrar så behöver till exempel lärare, fältassistenter, socialsekreterare och behandlingspersonal våga närma sig ungdomarnas sexualliv och diskutera sexualiteten och sexuella attityder med ungdomarna. Sexualiteten är ett centralt tema i ungdomarnas liv och behöver diskuteras, bemötas på samma sätt som vuxna bemöter och frågar om regelbrott och missbruk. Dessa ungdomar som så tydligt signalerar att de är en riskgrupp behöver fångas upp av vuxenvärlden – samhället.

Barn och ungdomar som utsatts för sexuella övergrepp, vare sig de utsatts av vuxna eller mer jämnåriga, behöver adekvat stöd och professionell behandling. Få ungdomar erbjuds en sådan hjälp i dag och metoder för att just bearbeta det sexuella traumat och dess konsekvenser med risken att utveckla ett sexualiserat beteende kan inte nog understrykas.

9 Tack

Ett stort tack till alla ungdomar som har bidragit till undersökningen genom att svara på enkäten. Dessutom tack till skolledare, rektorer och lärare som hjälpt till att få datainsamlingen att fungera i de medverkande kommunerna, skolorna och klasserna.

Att samla in ett så stort datamaterial som i denna undersökning hade inte varit möjligt utan följande personer och deras pålitlighet och engagemang. Øystein Keiseraas har ansvarat för datainsamlingen i Luleå och Haparanda, samordnat datainsamlingen i Stockholm och samlat in data i Stockholm. Maj Danielsson har samordnat datainsamlingen i Malmö under HT 2003 och samlat in data i Malmö och Falköping. Leena Bergell, Christofer Engström, Anki Jonsson, Marcus Malmsten, Johanna Palmér, Sophia Palmgren, Kent Svahn, Ilda Xibri och Albert Åkerman har samlat in data i Stockholm. Emma Askfelt, Anders Elmkvist, Jill Franssohn, Anna Hansson, Mimmi Haptén, Tobias Kjellgren, Emil Svedin, Hanna Tilling och Benjamin Wiebke har samlat in data i Malmö. Linda Larsson har deltagit i datainsamlingen i Luleå. Björn Keiseraas har hjälpt till med omhäftning av enkäterna.

Birgitta Björklund, Svante Danielsson, Anna Hansson, Johannes Kjellgren, Tobias Kjellgren, Mariette Rosenlöf, Emil Svedin, Hanna Tilling och Pia Weidmar har matat in data i SPSS-statistikprogrammet.

10 Referenser

- Ásgeirsdóttir BB. Survival sex in the youth population on Iceland. Opubliserade data, 2001.
- Bagley C, Young L. Juvenile prostitution and child sexual abuse: a controlled study. *Journal of Community Mental Health* 1987;6:5-26.
- Bakken A. Ungdomstid I storbyen. NOVA Rapport 7/98. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo 1998.
- Bibby PC. Organised Abuse. The Current Debate. Arena Ashgate Publishing Limited, Aldershot 1996.
- Black C, Bucky S, Wilder-Padilla S. The interpersonal and emotional consequences of being an adult child of an alcoholic. *International Journal of Addictions* 1986; 21:213-31.
- Brottsförebyggande rådet. Stöld, våld och droger bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från fyra självdeklarationsundersökningar. BRÅ-rapport 2003:5. Brottsförebyggande rådet, Stockholm 2003.
- Cottler L, Helzer J, Tipp JE. Lifetime patterns of substance use among general population subjects engaging in high risk sexual behaviours: Implications for HIV risk. *American Journal of Drug and Alcohol Abuse* 1990;16:207-22.
- ECPAT Sverige. Kommersiell sexuell exploatering av barn i Sverige. En studie av kännedom om utnyttjandet av minderåriga i prostitution, pornografi och trafficking. ECPAT Sverige, Stockholm 2001.
- Earls CM, David H. Early family and sexual experiences of male and female prostitutes. *Canada's Mental Health* 1989;18:7-11.
- Edgardh K. Tonåringar, sex och samlevnad. Gothia Bokförlag, Stockholm 1992.
- Edgardh K. Adolescent Sexuality and Sexual Abuse – A Swedish Perspective. Doctoral Diss. Department of Dermatology and Venereology, Karolinska Institutet, Stockholm 2001.
- Ehrenlans B, Kullenberg U. Stopp för sexuella trakasserier. Stockholms skolors centralförvaltning, Stockholm 1996.
- Estes RJ, Weiner NA. The Commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico. University of Pennsylvania School of Social Work, Philadelphia 2001.
- Folkehelsa. Rapport fra seksualvaneundersökelsene i 1987 og 1992. Oslo: Statens institutt for folkehelse, Seksjon for epidemiologi, Oslo 1993.
- Forsberg M. Ungdomar och sexualitet – en kunskapsöversikt år 2000. Folkhälsoinstitutet 2000:15, Stockholm 2000.

- Foti SM. Sexual abuse as a precursor to prostitution. (Doktorsavhandling Northwestern University). Dissertation Abstract International 1994: 3586, B5508. (CD-ROM).
- Greene JM, Ennett ST, Ringwalt CL. Prevalence and correlates of survival sex among runaway and homeless youth. *American Journal of Public Health* 1999;89:1406-9.
- Guttormsson U, Andersson B, Hibell B. Ungdomars drogvanor 1994–2003. Intervjuer med 16–24-åringar. Rapport nr 75. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm 2004.
- Hammarén N. Horror, players och de Andra. Killar och sexualitet i det nya Sverige. I: Johansson, T. & Lalander P (red.). *Sexualitetens omvandlingar. Politisk lesbiskhet, unga kristna och machokulturer*. Daidalos 2003.
- Hammarén N, Johansson T. Ungdom och sexualitet i gränslandet. Delrapport I: Ung och kåt? Om ungdomars sexuella berättelser. Behavioural Sciences, Technical Report, Högskolan i Skövde, Skövde 2001.
- Hammarén N, Johansson T. Könsordning eller könsoordning? Ungdomens sexuella landskap. Centrum för kulturstudier/Forum för studier av samtidskultur. Rapport nr 2. Grafikerna i Livréna i Kungälv AB, Kungälv 2002.
- Hegna K, Pedersen W. Sex for overlevelse eller skyggebilder av kjærlighet. NOVA Rapport 5/02. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo 2002.
- Helweg-Larsen K, Larsen HB. Unges trivsel år 2002. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgrep i barndommen. Statens Institut for Folkesundhed. København 2002.
- Hvitfeldt T, Andersson B, Hibell B. Skolelevers drogvanor 2001. Rapport nr 67. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, Stockholm 2001.
- Høigård, C, Finstad, L. Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet. Oslo 1986.
- Jansson S. Barn och misshandel. En rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1990-talet. Rapport utarbetad på uppdrag av Kommittén mot barnmisshandel. SOU:2001:18. Fritzes, Stockholm 2001.
- Johnson TP, Aschkenasy JR, Herbers MR, Gillenwater SA. Self-reported risk factors AIDS among homeless youth. *AIDS Education and Prevention* 1996; 8:309-22.

- Jonsson M. Sexually transmitted diseases and sexual behaviour among young Swedish women – a population-based study. Umeå University Medical Dissertations from Family Medicine 568, Umeå 1998.
- Karlberg M, Sundell K. Skolk. Sund protest eller riskbeteende? FoU-rapport 2004:1. Stockholms Socialtjänstförvaltning; FoU-enheten, Stockholm 2004.
- Kendall-Tackett KA, Williams LM, Finkelhor D. Impact of sexual abuse on children: A review of and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*
- Kipke MD, O'Connor S, Palmer R, Mac Kenzie RG. Street youth in Los Angeles: Profile of a group at high risk for human immunodeficiency virus infection. *Archives of Pediatric Adolescence Medicine* 1995;149:513-9.
- Kirby P. A Word from the Street; Young People who Leave Care and Become Homeless. Centrepont/Community Care/Reed Business Publishing, London 1995.
- Kjellgren, C, Wassberg, A. Unga förövare och unga offer – en kartläggning av sexuella övergrepp. Socialstyrelsen. Underlag från experter. Artikelnr: 2002-123-42. Stockholm 2002.
- Lee M, O'Brian R. The Game's Up: Redifining Child Prostitution. London: The Children's Society, London 1995.
- Larsson I, Svedin CG. Sexual Experiences in Childhood: young adults' recollections. *Archives of Sexual Behavior* 2002;3:263-73.
- Leth I, Stenvig B, Pedersen A. Seksuell övergrep mod børn og unge: Omfang og karakter. *Nordisk Psykologi* 1988;40:383-93.
- Lewin B. (red.). Sex i Sverige. Om sexuallivet i Sverige 1996. Folkhälsoinstitutet 1998:11, Stockholm 1998.
- Lundqvist G, Svedin CG, Hansson K. Childhood sexual abuse. Women's health when starting in group therapy. *Nordic J Psychiatry* 2004;58:25-32.
- Långström N. Unga som begår sexualbrott – en forskningsöversikt. Socialstyrelsen, expertrapport. Artikelnummer 2000-36-2. Socialstyrelsen, Stockholm 2000.
- MacVicar K, Dillon M. Childhood and adolescent development of ten female prostitutes. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry* 1980;19:145-59.
- Martens PL. Sexualbrott mot barn. Presentation och discussion av några centrala teman inom forskningsområdet. Delrapport 2 i projektet Sexuella övergrepp mot barn. BRÅ-rapport 1989:1. BRÅ, Stockholm 1989.

- McCarthy B, Hagan J. Surviving on the street, the experiences of homeless youth. *Journal of adolescent research* 1992;7:412-30.
- Menckel E, Witkowska E. Allvar eller på skämt? En nationell undersökning av språkbruk och sexuella beteenden bland gymnasieelever. Arbetslivsinstitutet, Stockholm 2002.
- Mossige S. Ungdoms holdningar till sexuella krenkelsor og overgrep. Ungdommers oppfatning av barn som legitime mål for seksuelle handlingar. NOVA Rapport 16/01. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo 2001.
- Nadon SM, Koverola C, Schluderman EH. Antecedents to prostitution. Childhood victimization. *Journal of Interpersonal Violence* 1998;13:206-21.
- Osbeck C, Holm A-S, Wernersson I. Kränkningar i skolan. Förekomst, former och sammanhang. Värdegrunden Rapport 5. Göteborgs Universitet, Göteborg 2003.
- Pedersen W, Hegna K. Barn og unge som selger sex. *Tidsskrift for Den norske Laegeforening* 2002;120:215-20.
- Pedersen W, Hegna K. Children and adolescents who sell sex: a community study. *Social Science & Medicine* 2003;56:135-47.
- Regeringskansliet. Report of the World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children. Part 1 and Part 2. Regeringskansliet, Stockholm 1996
- Regeringskansliet. Nationell handlingsplan mot kommersiell sexuell exploatering av barn. Regeringskansliet, Stockholm 2001.
- Rogala C, Tydén T. Unga kvinnors sexualvanor. Rapport till Folkhälsoinstitutet, Stockholm 1999.
- Rogala C, Tydén T. Unga mäns sexualvanor. Rapport till Folkhälsoinstitutet, Stockholm 2001.
- Roy E, Haley N, Leclerc P, Lemire N, Boivin J P, Frappier J Y, Claessens C. Prevalence of HIV infection and risk behaviors among Montreal street youth. *International Journal of STD and AIDS* 2000;11:241-7.
- Rönström A. Sexuella övergrepp mot barn. Barnombudsmannen, Stockholm 1984.
- Rönström A. Den smärtsamma verkligheten. Sexuella övergrepp på barn. Barnombudsmannen, Stockholm 1986.
- Sariola H, Uutela A. The prevalence of child sexual abuse in Finland. *Child Abuse & Neglect* 1991;18:827-35.
- Saetre M, Holter H, Jepsen E. Tvang till seksualitet. En undersökelse av sexuella övergrepp mot børn. Cappelen forlag, Oslo 1986.
- Skidmore P. Researching Youth Prostitution. Guildhall University, London 2000.

- Skolverket. Relationer i skolan – en utvecklande eller destruktiv kraft. Rapportering av regeringsuppdrag. Rapport Dnr 01-200:2136. Skolverket, Stockholm.
- Socialdepartementet. Förslag till program för åtgärder mot kommersiell sexuell exploatering av barn. Ds 1997:54. Stockholm 1998.
- Spaak L, Spaak F, Allebeck P (1998) Sexual abuse and alcoholism in a female population. *Addiction* 1998;93:1365-73.
- Stockholms utbildningsförvaltning. Gymnasie- och vuxenavdelningen. Frånvaron i Stockholms gymnasier. Stockholms utbildningsförvaltning, Stockholm (2004)
- Svedin CG, Nilsson D, Lindell C. Traumatic experiences and dissociative symptoms among Swedish adolescents. A pilot study using Dis-Q-Sweden. *Nordic Journal of Psychiatry*. Accepted 040202.
- Thambs K. Noen resultater fra Folkehelsas undersøkelse av seksuelle overgrep mot børn. Statens institutt for folkehelse, Oslo 1994.
- Thoresen M. Ung fritid I Trondheim. UNGforsk-rapport 2/95. Ungforsk, Oslo 1995.